

50105 41.186.552
Чытайце ў нумары:

Шлях да светлага
заўтра • Пунсовыя
макі крэпасці • На
вашу долю выпала
• Да тваіх паслуг,
пакупнік • Апавя-
данне „Гармонік ча-
кае Дзімку“ • Хутка
экзамены

работніца
і сялянка **5** 1971

Масква. XXIV з'езд КПСС. На здымку: у прэзідыуме з'езда.
Фота В. Ягорава
(Фотахроніка ТАСС).

XXIV З'ЕЗД КПСС

Беларуская дэлегацыя ў саўгасе «Маскоўскі».
Фота Л. Папковіча і Л. Эйдзіна.

ШЛЯХ ДА

...Міжволі ў памяці ўсплываюць параўнанні. У той далёкі 1898 год таксама была вясна, пад яркімі сонечнымі промнямі раставаў снег. У маленькім драўляным доміку над Свіслачу адкрыўся ў Мінску Першы з'езд Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі, у якім прымалі ўдзел дзевяць чалавек. Усяго дзевяць! Удзельнікі з'езда запалілі іскрынку, якая разгарэлася яркім полымем і асвятліла душы і сэрцы сотняў і сотняў мільёнаў людзей планеты.

У рабоце XXIV з'езда Камуністычнай партыі Саветаў Саюза ўдзельнічала каля пяці тысяч дэлегатаў, яны выказалі волю 14-мільённай партыі камуністаў і 250-мільённага савецкага народа. Доклады Генеральнага сакратара ЦК КПСС тав. Л. І. Брэжнева і Старшыні ўрада Саветаў Саюза тав. А. М. Касыгіна з цікавасцю і

Дэлегаты XXIV з'езда КПСС ад беларускай партыйнай арганізацыі на Краснай плошчы. Злева направа: В. Ф. Стасевіч — звеннявы калгаса «Звязда» Навагрудскага раёна, В. С. Макаранкава — начальнік цэха Лідскай абутковай фабрыкі, В. П. Буднікаў — шклавар шклозавода «Нёман» Лідскага раёна, В. І. Матавіцкі — рабочы Слонімскай мэблевай фабрыкі, І. С. Салей — брыгадзір комплекснай брыгады БУ-151 г. Гродна, і Т. Г. Арда — даярка саўгаса «Карэлічы» Карэліцкага раёна.

Фота Л. Папковіча і Л. Эйдзіна.

Дэлегат XXIV з'езда КПСС Ганна Іванаўна Вяроўкіна, брыгадзір комплекснай брыгады калгаса імя Дзяржынскага Бабруйскага раёна.
Фота М. Жалудовіча.
(БЕЛТА).

са сваім непаўторным характам. А мо таму, што такой парой некалькі гадоў назад быў пачатак яе новага жыцця...

...На парадку дня сходу стаяла адно пытанне: ці быць надалей Сяргею Савончыку брыгадзірам? Усе, як змовіўшыся, секлі праўду ў вочы. Куды тут было падзецца Савончыку! Ён хапіўся за саломінку: «Дык жання каго паставіць на маё месца!».

Не вытрываў, крыкнуў Серафім Шырокі:

— Няхай па гэтым у цябе галава не баліць...

А Савончык сваё чаўпе:

— Не кажы, не пытай. Мо і не паверыш, але праз цябе ўсё нуджуся, не знаходжу месца. Хіба ж у мяне камень замест сэрца? Вунь што ля стагоў робіцца — усе да аднаго абскубаны. І ў свірне, гэтае самае, нейкія грызуны, каб на іх ліха, завяліся... То ты ўжо... Ну, пабягу... Цямнее, а я ж сваім падсвінкам зеллечка забыўся расстарэцца. От ужо галава, ай-яй-яй...

Імкнуліся папхнуць воз назад і яшчэ некаторыя — тыя, хто не дужа ўлягаў да работы. Затое шчырыя працаўнікі сталі найпершымі памочнікамі брыгадзіркі. І Серафім Шырокі, і Уладзімір Манько, і Аркадзь Арэшка... Вопытныя, спрактыкаваныя хлеббары, яны заўсёды падкажуць, дзе што пасеяць, на якія работы звярнуць асабліва пільную ўвагу.

Першая пасяўная паказала: механізатары занадта ўжо гна-

ца пяцікутная зорка. Так, спарборніцтва заўсёды памнажала і будзе памнажаць сілы. Паспех акрыляе нават слабага чалавека. А калі ў цябе яшчэ вялікая мэта, калі даражыш людскім даверам, то адна твая ўдача абавязкова пакліча за сабой другую.

Паклапацілася Ганна Іванаўна, каб брыгада мела найбольш ураджайныя гатункі жыта, пшаніцы, ячменю. Тарфакрошку пачалі прапускаць праз жывёлагадоўчыя памяшканні. Угнаенні не раскідалі зімой невялікімі кучкамі, а складалі ў вялікія бурты. У брыгадзе пачаў працаваць агранамічны гурток...

Але самае, бадай, галоўнае, — што людзі паверылі ў свае сілы, з прыхільнасцю ўспрымалі кожную навіну, памкнуліся да творчай, удумлівай працы. Каб усё было з разлікам, па-гаспадарску.

Не такі ўжо вялікі адрэзак

ТАМ, ДЗЕ РЭЧКА АЛА

— Ну, а ўсё ж? Пераглянуліся міхалёўцы. Яно і праўда — каго?

Расплыўся ў задаволенай усмешцы тлусты твар Савончыка. «Ага, як я вас...»

А нехта вазьмі ды і выгукні: «Ганну Вяроўкіну!.. Учотчыдай была, адукаваная...»

Лес рук — як праз туман...

Колькі часу і сіл трэба затраціць хлеббаробу, пакуль парадзецца ён плёну сваёй працы... А тут яшчэ ананімку нехта ў раён накрамзоль: «У нашага брыгадзіра малако на губах не абсохла, справамі не займаецца, гутаркі нейкія ўзяла ў моду, бы мы радыё не слухаем, газет не чытаем. А таму ўсе мы, міхалёўцы, катэгарычна супраць такога начальніка, вярніце нам ранейшага. А не, дык будзем скардзіцца да тае пары, пакуль не возьмем верх...»

Надвечоркам, калі Ганна вярталася з кузні, адкуль ні вазьміся — Савончык, загарадзіў дарогу. Памкнуўся зняць саламяны выцвілы капялюш, голас гэты ўжо лагодны, быццам язык хто падмазаў мёдам.

— Добры дзень, Ганулька!

— Вечар жа на двары...

— Ах-яй... І праўдачку ж ты кажаш, галубка. Зусім ужо я забігаўся...

— Што за пільныя справы, калі не сакрэт?

ліся за гектарамі. Здаецца, яно і няблага — тэмпы. А калі глыбей капануць?

Старшыня калгаса Аляксандр Іларыёнавіч Бычкоў — абедзюма рукамі за прапанову Ганны перагледзецца аплату працы механізатараў. Неўзабаве праўленне зацвердзіла новыя расцэнкі, дзе ўлічвалася якасць ворыва. Дапусціў брак — перабляй за свой кошт.

Ураджай — восем цэнтнераў збожжа з гектара. Мізэрна! Якое б ні выдалася надвор'е, колькі намаганняў і сіл ні спатрэбілася б, але абавязкова прымусім зямлю даваць больш! Яна перад намі вось, дыхае, як жывая, са сваімі незлічонымі сховамі...

Не паспела адзвінец касьба — жніво настае. Плывуць па полі камбайны. Хіба лёгка механізатарам Віктару Балыку, Міхаілу Лаўрыновічу, іншым хлопцам? Вельмі цяжка. Гэта толькі недасведчанаму здаецца: ат, рулюй адно сабе. Нялёгка яна, праца хлеббаробская. Новы кіраўнік брыгады загадзя вырашыла: сумленнаму працаўніку — гонар і пашана. Вызначыўся, паказаў прыклад іншым — атрымлівай узнагароду! Кожны дзень падвядзца вынікі на жніве, кожную пяцідзёнку лепшым уручаюцца прэміі. Зжаў 100 гектараў — і на камбайне загарэц-

часу — і столькі прыемных навін! Прыбавілася тэхнікі на палях, на фермах, пабагацеў калгас. Восьмая пяцігодка не можа не радаваць хлеббаробаў брыгады, усяго калгаса. План вытворчасці збожжа выканан на 166,3 працэнта, малака — на 118,8, мяса — на 109,6 працэнта.

Стараннага заўсёды заўважаць. Так і з Ганнай Іванаўнай Вяроўкінай. Яна, лепшы брыгадзір калгаса, едзе ў Маскву, на Усесаюзную выстаўку дасягненняў народнай гаспадаркі... Сёлета, у першым годзе дзевятай пяцігодкі, брыгада Ганны Іванаўны атрымае на круг не менш як па 26 цэнтнераў збожжа з гектара — на 16 цэнтнераў болей, чым у першы год яе брыгадзірства.

На 16 цэнтнераў болей... Гэтак вырашылі хлеббаробы брыгады ў той дзень, калі іх ваяк вярнуўся з Масквы. Ганна Іванаўна ўдзельнічала ў рабоце XXIV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

...Над рэчкай Алай мілагучна гамоніць працаўніца-вясна, у пульхную раллю кладуцца і кладуцца бурштынавыя зярняты. Вечны працяг жыцця, ні з чым непараўнаная асалода працы!

А. БЯРЖЫНСКІ.

Калгас імя Дзяржынскага, Бабруйскі раён.

ЯСНЫМ вясновым днём, калі заўзята шчыруе сонца, рэчка нагадвае зіхатлівы шлейф нейкага дзівоснага ўбрання. Агінаючы ўзбалотак, падб'ягаючы там-сям бліжэй да вёскі, Ала гуліва выбірае сама сабе шлях-дарогу. Іншы раз гэтак крутанецца — дзіва ды й годзе!

Міхалёўцы, як толькі пачнецца залатая пара сенакосы, гуртам валяць сюды, на бераг Алы. Тахаюць мянташкі, свішчуць у надрэчных кустах кося, а крыху воддаль, дзе яшчэ ўчора гулі нястомныя працаўніцы-пчолы, сакочуць адна перад адной конныя і трактарныя касілікі — кладзецца ў шырокія пракосы бела-чырвоначаловая канюшына.

Хвалі шаўковых траў, духмяны водар, сіняватая дымка ранішняга туману — усё такое знаёмае, такое шчымліва блізкае. Вельмі падабаецца такі час Ганне Іванаўне. Мо таму, што праз дзён колькі настане жніво

ПУНСОВЫЯ МАКІ КРЭПАСЦІ

Надзея Наганова, дачка загінуўшага абаронцы Брэсцкай крэпасці Аляксея Наганова, дзіцячы ўрач Брэсцкай дзіцячай паліклінікі.

Фота А. Вялікасельца.

Я бачыў, як нясуць сюды кветкі... Школьнікі з Бранска ішлі пешшу, ішлі начамі, таму што баяліся: кветкі, якія яны з любоўю вырошчвалі спецыяльна для гэтага выпадку, маглі завянуць ад гарачыні. Радзівон Семянюк, рабочы з Новакузнецка, амаль праз усю краіну вёз сваім баявым сябрам, якія навечна асталіся тут, пад гэтымі чырвонымі распаўленымі цаглянымі, маладую яблыньку, і яна цвіце тут кожную вясну.

Але я раскажу пра іншыя кветкі. Яны паяўляюцца тут кожны дзень, і кладуць іх сюды адны рукі. Кладуць непрыкметна, раніцой, калі яшчэ нікога няма ў крэпасці.

Я раскажу пра кветкі...

Гэта макі, пунсовыя макі. Пунсовыя кветкі на растрэсканых плітах. Гэта далёка ад месца, дзе бывае шмат людзей, — ціхі куток крэпасці. Чаму ж тут паяўляюцца кветкі?

...Ён ніколі не прыходзіў да яе без кветак. Малады лейтэнант нес іх праз увесь горад, няёмка хаваючы ад цікаўных позіркаў. Яму здавалася, што на яго глядзяць усе: падумаць толькі — баявы камандзір ходзіць па горадзе з лёгкадунным букетам! А ў кветках гарэлі расінкі, запаленыя сонечнымі праменнямі, і яны адбівалі сонца.

Яна бегла яму насустрач і тапіла твар у яркім букеце. Яны ніколі не гаварылі пра каханне. Пра яго гаварылі кветкі. Кожны дзень яны хадзілі па беразе Мухаўца. І нібы не было людзей, сонца, веснавога мая. Было толькі шчасце, велізарнае і чыстае, як неба.

Яны ішлі праз паток людскі, праз вясну, і здавалася — не будзе канца гэтай радаснай дарозе...

Аднойчы ён не прыйшоў.

Яна ведала, што ён там, у крэпасці. Яна ведала, што ёй туды нельга: трэба ісці на ўсход, бо ў горадзе рвуцца бомбы, і цераз Буг перапаўзлі ўжо шэрыя здані танкаў з белымі крыжамі. Гэта вайна. Яна пабегла ў крэпасць, над якой узнімаліся чорныя слупы дыму.

Крэпасць ашчацілася стваламі. Грымелі стрэлы. Стагналі параненыя. Яна кінулася да іх з надзеяй знайсці сярод іх свайго лейтэнанта.

Зусім побач узарваўся снарад. З жылога дома пагранзаставы выскачыла пяцігадовая дзяўчынка. Яна ведала яе — гэта была Галачка Кіжаватава.

— Машаньку паранілі, — плакала дзяўчынка, тулячы да грудзей ляльку з адарванаю ручкай...

Яна бегла ад каземата да каземата, але нідзе не знаходзіла яго. Тады яна схапіла вінтоўку з рук упаўшага байца і пачала страляць па шэрых сілуэтах, што паўзлі да крэпасці...

Гэта было ў горкім сорак першым. Гэта было трыццаць гадоў назад. У тую летнюю раніцу фашысты забілі мір. Яны забілі яе каханне. Але хіба каханне можна забіць?

Усё стрывалі жанчыны крэпасці. Да апошняга патрона змагаліся яны ў казематах побач з салдатамі. Побач з мужамі, жаніхамі, братамі. Іх палілі агнямі. Іх бамбілі няспынна. Іх хацелі ўзяць на ўмор, мучылі смагай і голадам.

«Мы ніколі не пераможам рускіх, таму што нават жанчыны і дзеці ў іх змагаюцца і гінуць, як героі». Гэты запіс знайшлі потым у дзённіку варожага салдата.

Жанчыны крэпасці. Палонныя, яны прайшлі праз кругі пекла лагераў смерці. І выстаялі. І перамаглі смерць. І праз усе выпрабаванні пранеслі любоў сваю. Любоў да родных, любоў да Радзімы.

...Праносіцца гады над свяшчэннай цвярдэняй. Сінія вёсны нясуць варту бессмяротнасці ля старажытных сценаў цытадэлі. Клапатлівыя рукі кладуць сюды на святанні кветкі. У мяцеліцу і ў студзеньскі мароз. У слоту і спёку. У ціхіх ранніх гадзінах ласкавага лета. Яны заўсёды жывыя, гэтыя кветкі. У кропельках расы адбіваюцца сонца і неба. Гэтыя кветкі нясуць сюды жанчыны крэпасці Марыя Васільеўна Сушчанка, Матруна Пракопаўна Акімачкіна, Настасся Андрэеўна Аршынава.

Жанчыны крэпасці, якія ў сэрцах сваіх праз гады і дзесяцігоддзі пранеслі каханне і вернасць.

Я бачыў, як нараджалася традыцыя. Бачыў сам: да Вечнага агню, што гарыць на плошчы, прыйшлі хлопец і дзяўчына. На ёй шлюбны вэлюм. Яны прыйшлі сюды адразу ж з Палаца, дзе злучылі свае жыцці. І кветкі, якімі іх надарылі ў той дзень, яны прынеслі да Вечнага агню, у полымі якога свеціцца любоў іх бацькоў і маці. Потым сюды прыходзілі іншыя хлопцы і дзяўчаты з таго Палаца. І хтосьці чытаў святлоўскія радкі:

Наши девушки, ремешком
подпоясывая шинели,
с песней падали под ножом,
на высоких кострах горели...

Кветкі на плітах цытадэлі. Кветкі кахання і вернасці. Так мы любім сёння. Таму што любоў наогул немагчыма без любові да самага

святога, таго, што ўсе мы называем Радзімай...

Ля Холмскіх варот цішыня, і майскае сонца сцякае па аплаўленых цаглянах. Якой цаной аплачана гэтае сонца і гэтая цішыня! Брэсцкія школьніцы Люда Тарасова і Ліда Гарэлік (глядзі на першай старонцы вокладкі) ведаюць пра гэта з кніг і фільмаў. Але сюды, да свяшчэнных руін, палітых крывёю герояў, іх вядзе памяць. Памяць пакаленняў, памяць сэрца.

Міне яшчэ некалькі тыдняў, і дзяўчаты, закончыўшы школу, пойдучь у вялікае жыццё. Тут, ля Брэсцкай цытадэлі, пачынаецца наша Радзіма. Тут пачаўся бессмяротны подзвіг салдата Айчыны, які адстаяў у суровай бітве з фашызмам мірнае сонца і чыстае неба.

Тут поўніцца сэрца мужнасцю, і адсюль юнацтва робіць першыя крокі ў жыццё.

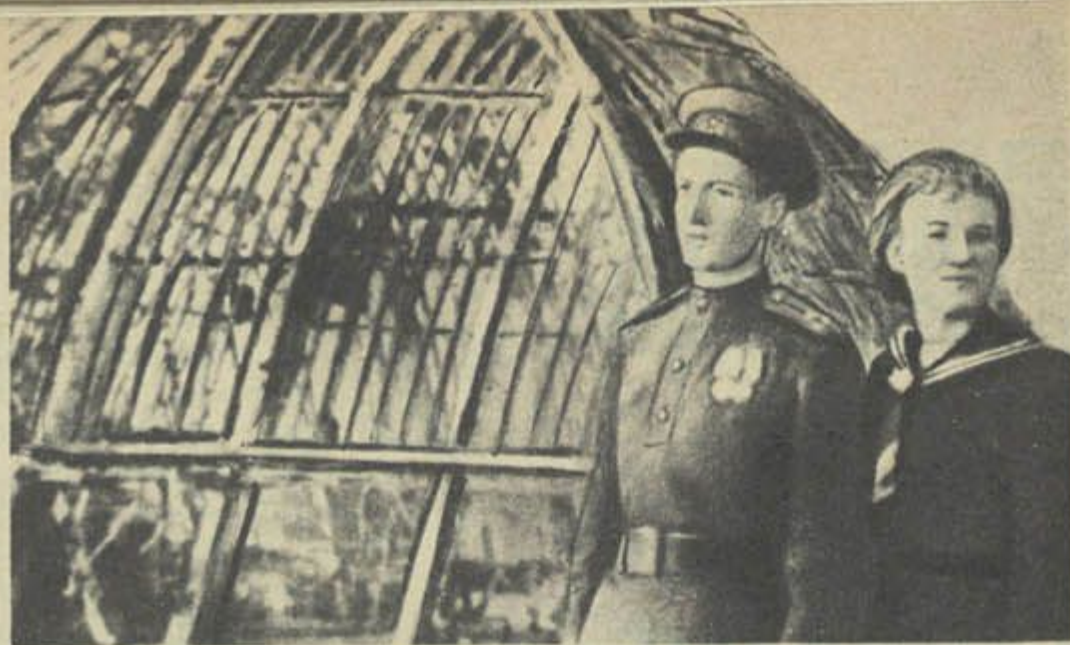
Ул. ЛЕВІН.

18 тысяч піяніна «Беларусь» за год—столькі выпускае барысаўская фабрыка імя 50-годдзя Кампартыі Беларусі.

Л. Н. Коласава — перадавая работніца дрэваапрацоўчага цэха фабрыкі. (БЕЛТА).

«НА ВАШУ ДОЛЮ ВЫПАЛА...»

Зрынуты ў прах, ляжаў унізе Берлін... На даху разбуранага рэйхстага стаялі яфрэйтар Вера Вароўская і капітан Касіч-Піліпенка.

Сорак пяты і семдзесят першы. Дваццаць шэсць год...

Дажываюць свой век цяроплівыя гаротныя маці, што некалі выпраўлялі сыноў на вайну і з вайны іх не стрэлі. А тыя маладыя салдаткі, што ўсю вайну варажылі і снілі сваіх адзіных — яны так і засталіся самотнымі пасівельмі ўдовамі. Нават дзеці, што нарадзіліся ў той пераможны сорак пяты, ужо самі маюць уласных дзяцей.

Дваццаць шэсць год. Цэлае чалавечае жыццё.

Колькі будзем жыць мы, сучаснікі, столькі будзем помніць і, удзячныя, будзем схіляць галовы перад памяццю тых, хто закланіў ад смерці сваім жыццём нашы жыцці. Колькі будзем жыць, столькі будзем дзівіцца мужнасці і будзем славіць і будзем пісаць пра жывых салдат Вялікай Айчыннай вайны, хто верай і праўдай служыў Радзіме.

* * *

«Смерць нямецкім акупантам!

Чырвонаармейцу Вароўскай В. П.

За выдатныя баявыя дзеянні ў баях за вызваленне горада Нікалаева Вам аб'яўлена Падзяка Загадам Вярхоўнага Галоўнакамандуючага Маршала Савецкага Саюза таварыша І. Сталіна ад 28 сакавіка 1944 года».

«Чырвонаармейцу Вароўскай В. П. Загадам Вярхоўнага Галоўнакамандуючага аб'яўлена Падзяка за выдатныя баявыя дзеянні ў баях за вызваленне

горада Ачакава...

горада Адэсы...

пры прарыве абароны немцаў на заходнім беразе Віслы... у баях пры ўварванні ў Германію...

за авалоццэнне горадам і крэпасцю Кістжынь (Кюстрын)...»

«Смерць нямецкім акупантам!

Яфрэйтару Вароўскай Веры Пятроўне.

Загадам Вярхоўнага Галоўнакамандуючага ад 23 красавіка 1945 года № 339 за выдатныя баявыя дзеянні ў баях пры прарыве абароны немцаў на захад ад Одэра і наступленні на Берлін Вам аб'яўлена падзяка».

...Гераічны марш яфрэйтара Вароўскай Веры Пятроўны па вайне вячаў медаль «За ўзяцце Берліна»...

Ці думала калі яна да вайны пра той непатрэбны ёй Берлін! У самым страшным сне не прысніўся б ёй шлях, які прайшла яна ад Каўказа да Берліна ў кірзавых салдацкіх ботах, у шэрым салдацкім шынялі.

Захаваўся фотаздымак: дах разбуранага рэйхстага, і на краёчку яго (душа ў пятах, як зірнуць уніз!), трымаючыся за рукаў браванага капітана, стаіць зграбнае тоненькае дзяўчо. Капітан Касіч-Піліпенка і яфрэйтар Вера Вароўская (толькі яфрэйтар без «лычак» — яфрэйтар ужо ў цывільнай дзявочай сукенцы). Унізе, зрынуты ў прах, ляжыць Берлін. Дзяўчо светла ўзіраецца ўдалеч і не здагадваецца нават, што яго вачыма ў аб'ектыў фотаапарата глядзіць сама гісторыя.

«Берлін — узяты! Наша справа справядлівая — мы перамаглі!» 3 такія «шапкі» выйшлі ў той дзень нашы газеты. «Берлін — узяты! Наша справа справядлівая — мы перамаглі!» — на ўсіх плошчах і вуліцах, з усіх рэпрадуктараў гучаў голас Левітана.

Вярхоўны Галоўнакамандуючы ў той дзень загадаў:

«Сёння, 2 мая, у 23 гадзіны 30 мінут, у гонар гістарычнай падзеі — узяцця Берліна савецкімі войскамі — сталіца нашай Радзімы Масква ад імя Радзімы салютуе доблесным войскам

Май 1945 года.

Май — Дзень Перамогі — 1970 года...

1-га Беларускага і 1-га Украінскага франтоў дваццаццю чатырма залпамі з трохсот дваццаці чатырох гармат.

Вечная слава героям, загінуўшым у баях за свабоду і незалежнасць нашай Радзімы!»

...Дарагія мае чытачы, успомніце, колькі мы ўсе чакалі гэтага дня! Якую дарогу прайшлі па вайне і мы з вамі таксама, пакуль дайшлі да тых праклятых сцен. Усяму свету мы заяўлялі: чужой зямлі мы не хочам. Не патрэбен быў нам і Берлін. Ён сам, Гітлер, прывёў помсту нашых салдат у сваю сталіцу, хоць яшчэ ў лістападзе сорок першага рыхтаваўся святкаваць уласную перамогу ў Маскве.

...З хваляваннем, якога нельга перадаць словамі, асцярожна, каб не рассыпаўся, перабіраю і перачытваю — адну за адной — пажоўклыя ад часу паперкі. Больш за чвэрць стагоддзя свята зберагаюцца сведчанні — сведчанні пераможных баёў і незваротных страт. (Колькі сяброў і аднагодкаў засталася ляжаць у салдацкіх магілах, па чужых землях). А колькі ім давалося павандраваць услед за сваім былым яфрэйтарам з месца на месца! (А яфрэйтар, пасля вайны стаўшы жонкай, вандраваў услед за сваім былым камандзірам — палкоўнікам Васілём Мікалаевічам Любко).

Іншыя пагублялі, параздавалі дзецям і ўнукам на забаўку нават ордэны і медалі. Вера Пятроўна ўберагла (вельмі дорага яны каштавалі ёй!) усе свае рэліквіі вайны. Падзякі, баявыя медалі... Два «За адвагу» («Адвазе» зайдросцілі нават хлопцы на фронце — самы лічыўся баявы медаль), «За баявыя заслугі», «За абарону Каўказа», «За ўзяцце Кішынёва», «За ўзяцце Варшавы», «За ўзяцце Берліна»...

Куды б пасля ні кідаў іх з мужам лёс — Васіль Мікалаевіч працягваў службу ў Арміі, — усюды везла за сабою кардонную каробку, а ў ёй свае франтавыя скарбы. Хавала і ўсё больш і больш складала пісьмаў ад старых франтавых сяброў. Куды іх толькі не параскідала жыццё, які толькі занятак не знайшлі сабе былыя салдаты.

Даўно ўжо юрыст, Мяфодзій Фёдаравіч Рыжкоў піша з Ташкента і ніяк інакш не падпісваецца, як «намеснік камандзіра 1-га стралковага батальёна, старшы лейтэнант»... І Васіля Мікалаевіча Любко былы старшы лейтэнант інакш не кліча, а толькі: «дарагі камандзір».

«З шірым прывітаннем і міцнымі абіймамі» шле Веры Пятроўне і Васілю Мікалаевічу лісты былы аднапалчанін Швагер з Днепрапятроўшчыны.

Васіль Іванавіч Левашоў — ён быў членам штаба «Маладой гвардыі», адным з кіраўнікоў яе цэнтральнае групы — сваім сябрам-аднапалчанам піша цяпер з Ленінграда, дзе ён працуе выкладчыкам на кафедры гісторыі КПСС Ленінградскага вышэйшага ваенна-марскога вучылішча.

Завёў Херсон у госці былы артылерыст лейтэнант Мікалай Растаргуеў. «Вы павінны добра мяне памятаць, — піша ён Веры Пятроўне Любко, — я быў лейтэнантам, камандзірам узвода боезапасаў... Прывідажце з таварышам палкоўнікам Васілём Мікалаевічам Любко да нас у Херсон — будзеце са мной роднымі гасцямі»...

Херсон, Херсон... Ад цябе і слава пайшла слаўнай 295-й Херсонскай Чырванасцяжнай ордэна Леніна і ордэна Суворава стралковай дывізіі.

Ён і сёння ёсць. І сёння ён жыве, той гераічны полк. І ён памятае сваіх ветэранаў (і таксама трымае пісьмовую з імі сувязь), як і яны памятаюць і ніколі, покуль і жыць будучы, не

здолеюць забыць, як баранілі яны свой народ і Радзіму пад яго баявым сцягам.

Толькі як вось расказаць пра той баявы шлях — ад Каўказа да Берліна? Што было галоўным? Што было самым запамінальным і незабыўным?

Палкоўнік Любко Васіль Мікалаевіч, як і яго былы падначалены яфрэйтар Вера Пятроўна Вароўская, абое ўжо даўно ў запасе...

Запас запасам, аднак абое не жадаюць пакідаць «строй»: Васіль Мікалаевіч працуе ў Дзяржаўным гістарычным архіве — загадвае ўсёй яго складанай гаспадаркай, Вера Пятроўна — у бюро прапускоў мінскага швейнага аб'яднання «Камсамолка».

Васіль Мікалаевіч Любко — кавалер трох ордэнаў Чырвонага Сцяга, ордэнаў Аляксандра Неўскага, Айчыннай вайны I ступені, Чырвонай Зоркі, Кутузава III ступені і Суворава III ступені, да таго ж ён ганаровы грамадзянін горада Кішынёва. Яго полк першы ўступіў на вуліцы вызваленай малдаўскай сталіцы. Імя палкоўніка Любко высечана на мемарыяльнай дошцы золатам на вякі... Аднак жыць і будаваць сваё ўласнае жыццё Васіль Мікалаевіч паждаў у Мінску. Сам беларус, з-пад Капыля — пацягнула пасля бясконцых блуканняў па свеце на Беларусь. Тут, у Мінску, яны і жывуць з Верай Пятроўнай і малодшым сынам. Старэйшы ўжо на сваім хлебе — працуе інжынерам у Івацэвіцкім раёне.

— Раскажыце Вы, Васіль Мікалаевіч, пра Веру Пятроўну... Яна ж у вашай часці поруч з вамі ўсю вайну праваявала, — прашу я камандзіра, бо сама Вера Пятроўна раскажыце пра сябе не ўмее і не любіць: «А што я такое зрабіла?» — пытаецца яна сама ў мяне.

— А што пра яе раскажыце, — шчыра дзівіцца і Васіль Мікалаевіч. — Што яна такое зрабіла?

— Але ж сувязісткай з перадавымі часцямі прайшла ўсю вайну? Сувязь жа заўсёды была на пярэднім краі?

— Ну, вядома! Вядома: сувязь адна з самых асноўных дысцыплін у баі... Сувязь — гэта цэнтральная нервовая сістэма... Гэта слых і зрок! Паралізуе яго — і ўсё, канец!

— Ну, вось, бачыце!

— А што бачыце? Сувязіст — салдат. А чым можа здзівіць салдат, калі ён добрасумленна выконвае сваю службу? Ён павінен яе выконваць добрасумленна. Гэта яго абавязак!..

— Але ж столькі падзяк Вярхоўнага Галоўнакамандавання. Столькі ўзнагарод... Такі шлях ад Каўказа да Берліна, — сама я па карце «прайшла» той шлях услед за Верай Пятроўнай, — ад Каўказа да Берліна!

— Усё правільна. Я ж не кажу, што яна кепска служыла... Каб служыла кепска яна, другая, дзесяты, соты, мільёны — мы не перамаглі б Германію...

— Я разумею, але...

— Вось каб яна Гітлера ўзяла ў палон! — перабівае мяне, сам задаволены сваім жартам, Васіль Мікалаевіч. — Ці як тут, у Мінску, Кубэ ўзарвала — вось тады пра яе ведалі б усё! А так... Ваявала. Усе ваявалі...

— Усе ваявалі... Што пра мяне пісаць, — задаволеная і вельмі ахвотна згаджаецца з мужам і Верай Пятроўнай. — Можна ў Камітэце ветэранаў памыліліся і мае прозвішча назвалі вам замест нечага іншага...

Я махаю рукою. Больш з іх, сапраўды, нічога «не выцягнеш». Застаецца яшчэ адно, апошняе, пытанне. Я ведаю, што яго абавязкова будучы чакаць і мае чытачы. Тут я не спадзяюся

АДНОЙЧЫ, У ДАРОЗЕ...

...У вагоне я апынуўся амаль насупраць яе і лавіў сябе на думцы, што ўважліва разглядаю незнаёмую жанчыну.

Яна мяне нічым не здзівіла, яна нічым не вылучалася. І ў натоўпе я, як можа і вы, прайшоў бы міма яе. Апанута яна была вельмі сціпла, з добрым густам. Плашч спакойнага цёмна-ружовага колеру, які ўжо не раз пабываў у хімічнай чыстцы. На шыі хустачка. На галаве — прыгожа ўкладзеныя цёмныя валасы. Усё было на месцы, усё ёй было да твару.

Але мяне здзівілі яе вочы. Іменна вочы.

Нельга сказаць, што яны былі сумныя. Яны здаваліся спакойнымі, як і ўсё яе аблічча. Але за гэтым відаць было іншае: трывога, смутак? Працяглае чаканне шчасця? Здаецца — прыадчыні заслону і пакажы самы маленькі кавалачак гэтага шчасця, і ўся яе істота закрычыць: «Не аддам, гэта маё, хопіць!»

Ёй было гадоў за сорок. Не ва ўсіх жанчын гэтага ўзросту такія вочы...

І падумалася мне...

Пэўна, у яе не загінуў муж на вайне — тады яна была яшчэ дзяўчынкай. Магчыма, у яе няма бацькоў, а магчыма яшчэ ёсць. Але яна засталася без сям'і сваёй, уласнай. Не дасталося на яе долю таго шчасця, якога не дасталося дужа многім яе аднагодкам пасля вайны. Вось гэтая працяглая адзінота, чаканне шчасця — не пошукі, а спакойнае чаканне, — наклала такі адбітак на яе позірк, што здавалася, яе вачыма глядзіць на людзей цэлы свет тых, хто так і не здабыў сваёй долі, тых, у каго ёсць толькі страшэнны ў сваёй прастаце лёс адзіночак.

Глядзеў я ў яе вочы і думаў: няма ў яе і дзяцей, якія суцэшылі б у адзіноце. Не ўмела яна пайсці і на лёгкае знаёмства, не магла... Таму што чакала шчасця.

Яна чакала яго год за годам. Калісьці яна ду-

мала, што яно прыйдзе, як прыходзіць да ўсіх. Яе не турбаваў узрост, гады для яе былі непрыкметныя, як непрыкметныя нам уласныя будні. Потым, калі ўзнікала лёгка трывога, яна супакойвала сябе думкай, што не абавязкова будаваць шчасце ў маладосці; у кожнага гэта бывае па-рознаму, вось яшчэ крыху — і ўсё стане на сваё месца.

Але ў нейкі момант яна раптам адчула, што там, наперадзе, нешта невядомае і цяжкае. Гэта невядомае здавалася такім доўгім, такім бясколерным, расцягнутым на многія гады, што яно спалохала яе. Спалох ахапіў яе, трымаў учэпістымі лапамі. Яна змагалася, старалася не паддавацца яму, хоць ясна ўсведамляла ўсё, што адбывалася.

Паступова гэты спалох перайшоў у смутак, які зрэдку ажыўляўся дакорамі за тое, што спакойна дазволіла жыццю адсунуць сябе ўбок. Часам, пры сустрэчы са шчаслівымі аднагодкамі, у яе з'яўлялася штосьці падобнае на зайздрасць, жаданне сказаць ім што-небудзь злоснае. Але такое пачуццё пакідала яе разам з тымі людзьмі, з якімі і з'яўлялася. Заставаўся зноў смутак, думкі аб адзіноце і прадчуванне таго, ужо сумнага і шэрага, для стрэчы з якім ужо не трэба пераходзіць ніякай мяжы...

На прыпынку мне трэба было выходзіць. Цягнік павёз незнаёмую жанчыну далей... А я ішоў і думаў: лёс яе — гэта таксама сляды той страшэннай вайны...

В. ЕМЯЛЬЯНАУ

г. Смаленск.

Леў МАРОЗ

Пасляваеннай вясной

Наўсцяж падмёрзлая дарога,
Блішчыць лядок, нібыта шкло.
За хлебам босага малога
Вядзе гасцінец у сяло.

Над танкам, кінутым вайною,
Звініць, трапечацца жаўрук.
І першай песняй веснавою
У полі спынены хлапчук.

Стаіць пад сонейкам вясёлым,
Пад звонкай песняй жаўрука...
Хоць ногі працінае холад —
Цяплее ў сэрцы хлапчука.

Пімен ПАНЧАНКА

Свой лёс мы самі выбіралі
Не на гады, а на вякі.
З усёй Расіі паміралі
За Беларусь бальшавікі.

Я не магу ўявіць без рускіх
Жыцця,
Каб іншы пад ішоў.
Мне б здаўся свет занадта
вузкім

Без украінцаў, латышоў,

Без мора Чорнага, без Волгі,
Без Енісея і тайгі:
Там ёсць і нашыя трывогі
і кроплі нашае тугі.

Там ёсць і нашай працы

жмені...

Хачу ад сэрца пажадаць:
Спяшыце, людзі, новай змене
Любоў і дружбу перадаць.

ўжо на дапамогу Васіля Мікалаевіча. Наадварот, мне хочацца, каб ён выйшаў, каб мы засталіся з Верай Пятроўнай адны.

Дык вось як усё тады адбылося — у тым сорок пятым, у тым Берліне...

У дзверы пастукалі, і палкоўнік Любка не па-начальніцку паспешліва падняўся з месца.

— Таварыш палкоўнік, яфрэйтар Вароўская па вашаму загаду з'явілася, — звычайны стук абцасамі, рука лёгка кранаецца пілоткі.

— Сядай, Вярша... — ён так і сказаў тады, палкоўнік Любка: «Вярша»...

Не тое, каб яна адчувалася з ім вельмі афіцыйна ці баялася яго — ён быў патрабавальны, але і спагадлівы камандзір, асабліва да дзяўчат і жанчын. Ён разумее, якая не лёгка была для іх армія і вайна...

Як стаяла яна, так і засталася стаяць.

— Сядай, Вярша, — паўтарыў палкоўнік Любка, паказваючы на крэсла. Голас яго і позірк прытомленых вачэй былі мяккія, і яны прасілі, а не загадвалі. Яна села.

— Вось тут у мяне, на стала, ляжыць апошняя табе вайсковая Падзяка, Вярша... — пасля паўзы, паволі і прыкметна хвалючыся, загаварыў палкоўнік Любка, — Падзяка ад Галоўна-камандуючага Групаў савецкіх акупацыйных войск у Германіі...

Дзяўчына маўчала і чакала, што скажа яшчэ ёй палкоўнік Любка. Палкоўнік Любка ўрачыста зачытаў ёй Падзяку Галоўна-камандуючага:

«Вы добра паслужылі Радзіме. Вы вызвалілі сваю родную зямлю ад гітлераўскіх рабаўнікоў і забойцаў. На Вашу долю выпала адказнасць дабіць ворага ў цэнтры яго зварынай бярогі і ўнесці над Берлінам Сцяг Перамогі... За сумленную службу на карысць нашай Радзімы аб'яўляю Вам Падзяку... Шчаслівай Вам дарогі, дарагі таварыш... Галоўнакамандуючы

Групаў Савецкіх акупацыйных войск у Германіі Маршал Савецкага Саюза Г. Жукаў...»

Палкоўнік Любка скончыў чытаць і запытальна пазіраў на дзяўчыну.

— Дзякуй, таварыш палкоўнік. Служу Савецкаму Саюзу, — паспешліва, па статусу адказала дзяўчына.

— Ну вось... Дакументы твае гатовыя... З заўтрашняга дня — ты ўжо вольны казак...

Яна не стрымала радаснага ўздыху: як стаміла яе вайна!

— ...Ты можаш ужо ехаць на Радзіму... Дадому... — і спыніўся: ён ведаў, у яе не было дому. Не было родных. Да вайны яна вучылася ў вясэрнай школе і працавала дзяжурнай на шчыце кіравання на электрастанцыі. Яна была выхаванка дзіцячага дома. А хто ведаў цяпер...

— Дзякуй... — думалі пра тое ж самае і не ўзнімаючы вачэй, шэптаў адказала Вера.

— Як ты сама вырашыш, так і будзе, Вярша... Але я хачу табе прапанаваць... Я хачу прасіць цябе... — раптам заспяшаўся і яшчэ больш захапляўся палкоўнік Любка. — Я цябе ведаю даўно. І ты мяне ведаеш... Ты добрая, харошая дзяўчына... І я прапаную табе... Ты можаш мне адразу не адказваць, ты падумай... Толькі я хачу, каб ты ведала: я вельмі шчыра і сур'ёзна прашу цябе. Я цябе прашу...

— Добра, я падумаю... — у яе на вачах раптам закіпелі слёзы. — Я пайду?..

— Ідзі...

І яна тады пайшла, каб назаўтра вярнуцца да яго назаўсёды, на ўсё жыццё.

Лёс быў прыхільны да іх — абаіх. Былі паходы, былі баі. Былі ўзнагароды... Як вышэйшую ўзнагароду, лёс паслаў ім шчасце ісці па жыцці поруч. Ён падараваў ім двух добрых, разумных, прыгожых сыноў.

Хто не пазайздросціць такому шчасцю?

Алена ВАСІЛЕВІЧ

СУМЛЕННАЯ ПАЛІТЫКА МІРУ

Мінаюць месяцы з таго дня, як у Маскве закончыўся гістарычны XXIV з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. З'езд закончыўся, але яго выключна плённая работа, прынятыя ім важныя рашэнні, глыбокі аналіз міжнароднага становішча і ўнутранага жыцця краіны, дадзены ў Справаздачным дакладзе Цэнтральнага Камітэта, з якім выступіў Генеральны сакратар ЦК тав. Л. І. Брэжнеў, — усё гэта працягвае заставацца ў цэнтры ўвагі грамадскасці ўсіх краін свету. Літаральна няма ніводнага кутка на нашай планеце, дзе б старанна не вывучалі, шырока не каменціравалі тое, што было сказана ў Маскве.

Такая глыбокая цікавасць да работы XXIV з'езда, да яго матэрыялаў заканамерная і зразумелая. «За з'ездам КПСС сочаць ва ўсім свеце мільёны простых людзей, для якіх развіццё Савецкага Саюза азначае асабістую ўпэўненасць у заўтрашнім дні, азначае існаванне сілы, здольнай сарваць агрэсіўныя планы імперыялізму», — пісала польская газета «Трыбуна людю».

І гэта сапраўды так. З дня нараджэння Савецкай дзяржавы нашым сцягам стала нястомная барацьба за мір, супраць імперыялістычных войнаў. Простыя людзі зямлі заўсёды звязвалі і звязваюць з Савецкім Саюзам свае думкі аб трывалым і працяглым міры. Наша краіна, наша партыя сумленна выконвалі і выконваюць свой абавязак, яны рабілі і робяць усё, што ад іх залежыць, для забеспячэння мірных умоў будаўніцтва камунізму ў СССР, для выкрыцця і зрыву дзеянняў агрэсіўных імперыялістычных сіл, для абароны сацыялізму, свабоды народаў.

Савецкія людзі добра ведаюць, што наш час — гэта час вялікіх сацыяльна-палітычных змен, вострага проціборства паміж сіламі міру, свабоды, прагрэсу і сіламі прыгнечання, рэакцыі і агрэсіі. Як адзначаў у сваёй прамове на XXIV з'ездзе КПСС першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі тав. П. М. Машэраў, «стваральная праца народаў Краіны Саветаў не ізалявана ад бур і навалі сучаснай эпохі. Мы ніколі не забываем, што жывем у складанай і супярэчлівай міжнароднай абстаноўцы. Імперыялізм спрабуе затрымаць незваротны працэс пераходу ад капіталізму да сацыялізму!»

З гэтай мэтай імперыялізм не раз

ужываў узброеную сілу, пагрозы, запалохванні. Гарызонты планеты не раз зацягваліся хмарами ваеннай небяспекі. За апошнія 25 гадоў сілы агрэсіі развязалі больш чым 30 войнаў і ўзброеных канфліктаў розных маштабаў. Нельга лічыць цалкам ліквідаванай і пагрозу новай сусветнай вайны. «Не дапусціць, каб гэтая пагроза стала рэальнасцю, — гаварыў у сваім дакладзе тав. Л. І. Брэжнеў, — кроўная справа ўсіх міралюбных дзяржаў, усіх народаў».

І наша краіна вядзе палітыку актыўнай абароны міру і ўмацавання міжнароднай бяспекі. Вось ужо чвэрць веку чалавечтва пазбаўлена жахаў сусветнай вайны. Савецкая краіна, яе знешняя палітыка ўнеслі немалы ўклад у гэту гістарычную заваёву народаў. Савецкім людзям, у тым ліку і працоўным Беларусі, больш, чым каму-небудзь іншаму, вядома, што такое вайна, што яна нясе людзям.

У Справаздачным дакладзе ЦК XXIV з'езду КПСС былі ўказаны канкрэтныя праблемы, вырашэнне якіх умацуе справу міру і міжнароднай бяспекі. Гэта ліквідацыя ваенных ачагоў у Паўднёва-Усходняй Азіі і на Блізкім Усходзе, наладжванне калектыўнай бяспекі ў Еўропе, ядзернае раззбраенне ўсіх дзяржаў, якія маюць ядзерную зброю, спыненне гонкі ўзбраенняў усіх відаў, поўная ліквідацыя рэшткаў каланіялізму. Гэта супрацоўніцтва паміж дзяржавамі ў захаванні прыроднага асяроддзя, развіцці транспарту і сувязі, барацьбе з небяспечнымі захворваннямі, асваенні космасу і Сусветнага акіяна, а таксама цэлы рад іншых важных праблем.

Шырокая знешнепалітычная праграма КПСС успрынята ўсюды як новае сведчанне нашага няўхільнага імкнення да міру. «План міру!» — так выказвалася пра яе англійская буржуазная газета «Дэйлі мірар». Другая англійская газета «Таймс» піша: «Гэта — план, які мае на мэце пакончыць з сусветнымі канфліктамі і ўмацаваць мірныя міжнародныя адносіны». Фінская газета «Кансан уутысет» указвае, што «Брэжнеў прапанаваў план міру з шасці пунктаў». І нават такая рэакцыйная нью-йоркская газета, як «Дэйлі ньюс», вымушана прызнаць: «XXIV з'езд КПСС адкрыўся мірным наступленнем».

Такіх ацэнак можна прыводзіць бясконца мноства. І няхай нашу нязменную палітыку міру заходнія карэспандэнты

назваюць па-свойму — то «мірным наступленнем», то «мірным выклікам», сутнасць справы ад гэтага не мяняецца. У наяўнасці відавочнае прызнанне глыбокай адданасці нашай краіны ідэалам міру і дружбы паміж народамі.

Інакш разважаюць у ЗША. Кіруючыя колы гэтай краіны лічаць за лепшае весці наступленне іншага роду. Нядаўна за акіянам быў падрыхтаваны даклад аб знешняй палітыцы ЗША за 1970 год. Увішняя амерыканскія рэпарцёры налічылі ў ім 180 старонак і 65 тысяч слоў. Але больш важна іншае — які змест гэтага дакумента. Амерыканскі часопіс «Ньюсуік» піша, што даклад азначае пераход да «больш настойлівай знешняй палітыкі ЗША». У чым канкрэтна Белы дом думае праявіць «вялікую настойлівасць»? У пошуках шляхоў умацавання міру? У спыненні агрэсіі ў Індакітай? У імкненні да дасягнення ўзаемапрыёмных пагадненняў?

Сваю «настойлівасць» Вашынгтон праяўляе ў іншым. «Ньюсуік» указвае, што, насуперак сваім абяцанням у час перавыбарчай кампаніі 1968 г. пакласці канец вайне ў Індакітай, Ніксан цяпер гаворыць, што трэба будзе на няпэўны тэрмін пакінуць амерыканскія войскі ў Паўднёвым В'етнаме. «У мінулае адышоў заклік прэзідэнта да эры перагавораў з Расіяй», — піша далей часопіс. Ніксан заявіў таксама аб намеры пакінуць войскі ЗША ў Заходняй Еўропе. І ён «папярэдзіў» саюзнікаў па НАТО быць «асцярожнымі» ў паляпшэнні адносін з Савецкім Саюзам.

Гаворачы пра цяперашнія настроі ў кіруючых колах ЗША, французскі часопіс «Монд дыпламатык» нядаўна пісаў: «Амерыканскія кіраўнікі лічаць, што пара перагавораў мінула. Настаў час для ваеннага націску...» Некаторыя не ў меры гарачыя галовы за акіянам усё шчыра спрабуюць кагосьці запалохаць, камусьці пагражаць... Гэта ў адрас тых, хто карыстаецца мовай ультыматумаў і пагроз, было цвёрда сказана з трыбуны XXIV з'езда КПСС: «У нас ёсць усё неабходнае — і сумленная палітыка міру, і ваенная магутнасць, і згуртаванасць савецкага народа, — каб забяспечыць недамыкальнасць нашых граніц ад любых пасяганняў і абараніць заваёвы сацыялізму».

Паслядоўна ажыццяўляючы палітыку міру і дружбы паміж народамі, Савецкі Саюз вядзе рашучую барацьбу супраць імперыялізму, дае цвёрды адпор падкопам і дыверсіям агрэсараў. Такі знешнепалітычны курс нашай краіны адпавядае інтарэсам усяго чалавечтва.

Г. НАВІЦКІ

Рэдакцыя з вялікім задавальненнем прапануе сваім чытачам гэты здымак. Ён зроблены ў час пасяджэння Брэсцкага абласнога жаночага Савета. Жанчыны-актывісткі, вядомыя і паважаныя ў вобласці людзі: работніцы і калгасніцы, урачы, заслужаныя настаўніцы, кіраўнікі прадпрыемстваў і калгасаў з'яўляюцца членамі гэтага Савета. Аўтарытэт жансаветаў, дзейнасць іх прапаноў і рашэнняў заслужаваюць спецыяльнага расказу, і мы абяцаем гэта зрабіць у адным з нумароў часопіса.

А пакуль што — ідзе чарговая нарада абласнога жансавета. Вырашаюцца надзённыя пытанні, прымаецца «Палажэнне аб рабоце сярод жанчын», актыўныя жансавета раліцца паміж сабой, думаюць...

Фота Ул. Вяхоткі.

«Аксана» са сваімі сябрамі ў тыя дні...

САМА

Беларускія партызанкі. Дзяўчаты, жанчыны... Пра вас яшчэ не ўсё напісана і не ўсё расказана, хоць і шмат напісана і расказана шмат... Вам нялёгка, часам неверагодна цяжка было ў тыя дні, мо ўдвая цяжэй, чым мужчынам. І вы доблесна прайшлі свой шлях! За кожную вашу рану, за раннюю сівізну, за страты вашы, за подзвігі ратныя — і ў святла Перамогі і ў будзённыя нашы дні — дзякуй вам, дзякуй!

Расказ пра адну партызанку — даніна нашай пашаны ўсім вам.

ШТО здарылася з той дзяўчынай, якую звалі Соня Шапурава? Здаецца, яна загінула потым... Так і не даведалася ніколі, чым была яна для юнай «Аксаны» — Ліды ў першыя дні яе партызанскага жыцця. Соня паяўлялася ў атрадзе ноччу, верхам на кані — уся, як віхар, імклівая, прыгожая і — так, прынамсі, здавалася Аксане, — загадкавая. Дало жыць нешта камандзіру — і знікне зноў, таксама імкліва і таямніча, як з'явілася. Разведчыца!

І так хацелася Аксане быць падобнай на яе, Соню, і абліччам, і адзеннем! І абавязкова навучыцца ездзіць на кані, і каб пра яе гаварылі партызаны, як пра Соню, з гэткай павагай і захапленнем. Пройдзе час... Яна навучыцца ездзіць конна, надзене кажушок, кубанку, здабудзе аўтамат і па абліччы будзе як тая «першая партызанка», што паланіла яе. І другая дзяўчына, якая толькі што прыйшла ў атрад, глядзіць цяпер услед ёй, Аксане, калі яна вяртаецца са свайго чарговага выхаду «на жалезку», і марыць стаць падобнай на яе, «такую смелую, такую прыгожую».

...Біяграфія яе пакалення пачалася на другі дзень пасля выпускнога вечара. Учора для іх ігралі аркестры, гучэлі віншавальныя прамовы — уся краіна 21 чэрвеня вітала выпускні-

коў сярэдніх школ, сваіх птушанят, што выляталі з гнёздаў у самастойнае жыццё. Учора — выпускны бал. Сёння вайна. Цэлымі класамі яны ішлі на фронт, у ваенныя вучылішчы, у народнае апалчэнне...

Потым, пасля вайны, на старонках газет і часопісаў з'яўляліся іх фатаграфіі, пра іх пісалі нарысы і аповесці, складалі вершы, іх лёс глыбока хваляваў і цяпер хваляе. Я памятаю такія фатаграфіі, іх прысылалі ў рэдакцыю аднакласнікі, што засталіся жывыя, і крыжыкамі супраць партрэтаў сваіх сяброў азначалі: загінуў... загінуў... на фронце... у партызанах... Колькі іх, перадаваенных выпускнікоў сярэдніх школ, склалі свае галовы на палях вайны. Цудоўнае, высакароднае пакаленне!

Калі вайна падкаціла да горада Дзяткаўска (беларуская сям'я — бацька яе з-пад Баранавіч, маці з-пад Быхава — трапіла на Украіну ў першыя гады Савецкай улады), Шумскія эвакуіраваліся на Урал. Ліда працавала на металургічным заводзе і абівала парогі ваенкамата. «Вазьміце на фронт!»

У ваенкамаце адказвалі:

— Рана яшчэ. Трэба будзе, возьмем.

— Потым я працавала ў Чусэйскім гаркоме камсамола... Аднойчы прыняла тэлеграму, адрасаваную гаркому: «Чаты-

рох юнакоў і дзяўчат, якія ведаюць мову акупіраваных раёнаў, накіраваць у ЦК ВЛКСМ». Я ведаю мовы «акупіраваных раёнаў» — беларускую і ўкраінскую. Каму ехаць, калі не мне? «Разумееш, мама, я паеду... Я павінна ехаць. Сама разумееш — вайна».

...Зацеменная, апяразаная супрацьтанкавымі рвамі, трывожная ваенная Масква. Масква першай палавіны сорока другога года. Курсы, кароткія, на скорую руку ваенныя курсы падрыхтоўкі-дыверсантаў. Каля двух месяцаў вучылася Ліда, і — «20 ліпеня, — так запісана ў яе дакладной Цэнтральнаму Камітэту камсамола, — мы пакідаем Маскву»... Вось тут недзе, па дарозе, Ліда зрабілася Аксанай: канспірацыя. Праз Суражскія вароты пераехалі лінію фронту і апынуліся ў штабе партызанскай брыгады бацькі Міная. Потым — у свой атрад, ён называўся тады атрадам Мішкі-марак. Брыгада Аляксея Данукава.

Тут і ўбачыць упершыню Аксана Соню Шапураву, і будзе зайдросціць ёй. Але і ў разведку, і на «жалезку» ходзяць пакуль іншыя. Хутка, вельмі хутка настане і яе час. То былі трывожныя дні: фашысты рваліся да Масквы, ад партызан чакалі дапамогі, трэба было як мага больш узрываць эшалонаў, якія ехалі на фронт, трэба было выводзіць са строю чыгунку, якая вяла на фронт. Такія людзі, як Аксана, са спецыяльнай падрыхтоўкай падрыхтоўнікі, былі цяпер вельмі патрэбныя ў атрадзе. І яна даб'ецца, каб паслалі яе з групай на баявое заданне, яна ўбачыць яшчэ, як узляцяць у паветра — ад яе рукі, яе! — эшалоны ворага.

— І вось... Мы ішлі да чы-

гункі «задам-наперад», ступалі след у след, быццам прайшоў тут адзін чалавек. Вы ведаеце, як ахоўвалі немцы чыгунку? Дайце я вам намалюю схему. Вось тут чыгунка... Праз кожны кіламетр устаноўлены ахоўныя вышкі з кулямётамі, аўчаркамі. Лес паабпал дарогі высечаны, тонкі сігнальны дрот нацягнуты, ледзь прыкметны дроцік, паспрабуй, нездарок дакраніся.

Ад адной вышкі ідзе патруль, насустрэчу яму другі — ад суседняй. Сустрэкаюцца на сярэдзіне, разыходзяцца зноў... Колькі хвілін застаецца партызанам, каб праскочыць — дзе там праскочыць — прапаўзі ад лесу да чыгункі, замацаваць паміж рэйкамі міну? Ды яшчэ — гэта самае важнае — каб на падыходзе, у полі твайго зроку, ішоў ужо эшалон.

...Вы глядзіце мастацкія фільмы і, пэўна, іншы раз паціскаеце плячыма: у кіно, маўляў, усё можна. А я гляджу і думаю: у жыцці можна было і не гэткае... Толькі... няўжо гэта была я, няўжо гэта мы так ціхенька паўзлі, галінка трэсне пад нагамі — як гром прагрыміць? Няўжо гэта над нашымі галовамі там, уверх, сустрэліся патрулі з двух канцоў? Вось зараз, зараз яны заўважаць нашы галовы... Не, пастаялі над намі хвіліну, перакінуліся словам — і разышліся. Наш праваднік Фэлька — Фелікс Крыжэвіч, мясцовы хлопец, усё разлічыў, узяжыў... І вось ужо здалёк чуваць стук колаў. Час настаў! Не, я яшчэ не адчуваю ні страху, ні хвалявання. Уся быццам замёрла ў чаканні. Толькі потым, калі Фелікс паставіць міну і мне трэба будзе ўстаць у яе ўзрывальнік — раптам у мяне задрыжаць рукі, і я ніяк не траплю куды трэба. Хлопцы

Такая яна цяпер, Лідзія Іванаўна Шумская — старшыня Брэсцкага абласнога камітэта прафсаюзаў работнікаў культуры. А па грамадскай лініі — старшыня жансавета вобласці.
Фота Ул. Вяхоткі.

РАЗУМЕЕШ — ВАЙНА

захвалююцца, я бачу — хутчэй адчуваю, як нецярпліва яны паглядаюць у мой бок, а Фелікс падганяе: «Хутчэй, Аксана, хутчэй: цягнікі!» Іскры ад паравоза, здаецца, так і сыплюцца над маёй галавой, а рукі ўсё яшчэ чужыя. Але вось, нарэшце! Узрывае ўстаўлены, і мы ўсе ў момант адкаціліся да лесу і застылі ў чаканні.

І яркае полымя, так, спачатку полымя, потым страшны выбух, потым — паравоз «на дыбачках», і пакаціліся, пакаціліся пад адхон вагоны. Якое радаснае відовішча для нас!

Мы бжым, бжым у глыбіню лесу, туды, дзе стаяць і чакаюць нас прывязаныя коні. Яшчэ хвіліна, другая, апамятаюцца вартаўнікі — і загрузіць кулямёты, забрэшуць аўчаркі. Праз дзень партызанская разведка паведаміць: узарваны эшалон, які ішоў у бок фронту. З живою сілаю ворага. На тры дні дарога на фронт выведзена са строю. Якімі імёнамі хадзілі мы ў атрадзе. А я — асабліва... Гэта быў мой першы эшалон.

Потым былі і другі «яе эшалон», і трэці... Напярэдадні 7 кастрычніка група, у якой была Аксана, узарвала ў падарунак да дня свята эшалон з танкамі. Яны таксама ехалі на фронт, гэтыя танкі, і не даехалі. І цяпер пачалі ўжо глядзець партызаны-навічкі ўслед Аксана гэтак жа, як глядзела некалі яна сама ўслед Соні Шапуравай.

— Колькі гадоў было тады «Аксана», Лідзія Іванаўна?

— Семнаццаць з палавінай. Васемнаццаць мне споўнілася глыбокай восенню, калі я ляжала параненая ў зямлянцы. Прыехалі да мяне партызаны з нашага атрада, нашы хлопцы, і прывезлі ў падарунак... лусту

хлеба. Які гэта быў падарунак! Ішла блакада...

...А паміж яе «семнаццацю з палавінай» — васемнаццацю быў яшчэ адзін эпізод. Хто думаў, што некалі перад табою будзе сядзець журналіст і будзе дапытваць: як гэта было, што вы адчувалі ў той час? Што думалі? І школьнікі, пачуўшы пра гэты «эпізод», скажуць, як гавораць пра іншых герояў, усім ужо вядомых, завучана, хрэстаматыйна: «Подзвіг быў здзейснены...»

Подзвіг... Выйсця іншага не было, вось што. Знясіленыя, на апошнім дыханні адступалі партызаны ў глыбіню балот і лясоў... Заду насядалі — вось-вось акружаць роту карнікі на матацыклах, аўтамашынах. Наперадзе — мост. Перайшлі яго партызаны і спыніліся на тым беразе: калі праз некалькі хвілін не ўзяліць гэты мост у лавэра — канец, гібель усім! Запал ёсць і капсуль-дэтанатар ёсць, няма толькі бікфордава шнура. Чым узарваць мост?

— Ведаецца, бываюць такія хвіліны ў жыцці чалавека — я чула пра гэта, читала, давялося і самой пераканацца, — калі твай мозг, уся твая істота імгненна прадктыруюць табе рашэнне. Самае неверагоднае, на першы погляд. Фантазію. Я і цяпер называю тое, што прыйшло мне ў галаву, — фантазіяй. Ёсць тэрмітны шарык... А што, калі пакласці на палі тол з капсулем-узрывацелем, пакласці так, каб ён праглядваўся праз шчыліну насцілу моста, затым узбегчы на мост, запаліць тэрмітны шарык і пакласці яго паміж дошкамі над узрывацелем. Шарык будзе плавіцца, і распаленая маса трапіць на капсуль і...

— Я ўзарву мост.

— Гэта вельмі рызыкаўна, Аксана... Ты загінеш.

— А не ўзарву — загінем усе...

Яна бачыла, як вагаўся камандзір роты Базыленка. Тры-можна замаўчалі партызаны. Яна ведала тое, чаго, мабыць, дакладна не ведалі яны. Ёй не было ніводнага шансу на вырашаванне: узрыў адбудзецца імгненна. І зноў — тая ж асаблівае чалавечае мозгу ці мо ўжо інстынкт? Чыркнула запалкай, наблізіла яе да шарыка — і раптам думка, як малаўважыць зверху? Толькі зверху? Пакуль будзе капачка расплаўленая маса на запал, адбягуся хоць крышку...

Грымнуў выбух. Яна ляжала ў вадзе, за дымам яе не было відаць, і яна пачула толькі крык: «Аксана загінула!»

— Ды жывая я, жывая...

...Яе любілі ў атрадзе. Старэйшыя — як дачку, малодшыя — як сястру. І цяпер партызанскія сябры — гэта сябры на ўсё жыццё. А тады... Калі аднойчы нехта крыкнуў у час бою — гэта было непадалёк ад вёскі Курына пад Суражам: «Аксана параніла!» — на выручку ёй кінуліся адразу пяць партызан. Усхапіліся, забылі пра ўласную бяспеку, падняліся ва ўвесь рост і... трапілі пад кулі. Усіх пяцёрых параніла. На шчасце, не вельмі цяжка. Аксана кінулася перавязваць кагосьці, і тут «мяне нібы абухом па галаве стукнула...»

— ...Мы ляжалі ў лясной зямлянцы, не ведаю нават, дзе, памятаю толькі, што было там непадалёк ваялікае, ваялікае возера. Ляжалі з Сімай Ермаковым на адным ложку. Яе параніла ў нагу, мяне — у спіну. Да нас прывозілі аднекуль здалёк партызанскага ўрача, нас лячылі, але раны ніяк не загойваліся.

Мы ляжалі так некалькі тыдняў, мо і больш. Пра што гаварылі між сабой? Ведаецца, цяпер смешна нават прызнацца, але мы вельмі баяліся... нашых «кацюш». Што, як пекануць з-за лініі фронту? Яны ж не ведаюць, што мы тут ляжым... Вось там і споўнілася васемнаццаць. Сіма была не старэйшая за мяне...

Потым Лідзію-Аксану пераправілі на самалёце ў тыл, у шпіталь. Якое гэта было пакутлівае падарожжа! Нерухама ляжала ў люку, як у калысцы, ляжала на жываце, на спіну павярнуцца нельга было: раны. Падлячылася, з'ездзіла да мамы на Урал — і, зноў на самалёце праз лінію фронту, у тыл ворага...

А маме на Урале яна абяцала, што застанеца ў Маскве. Амаль кожны тыдзень прыходзілі пісьмы ад Ліды з маскоўскім штэмпелем. Яна загадзя напісала іх і пакінула цётцы Алёне, сваёй маскоўскай сваячцы, папрасіла, каб кідала іх цётка час ад часу адно за адным у паштовую скрынку.

«Дарагая мамачка! Я паранейшаму жыву ў Маскве, за мяне не турбуйся. Жыву добра. Шмат пісаць не магу. Сама разумееш — вайна».

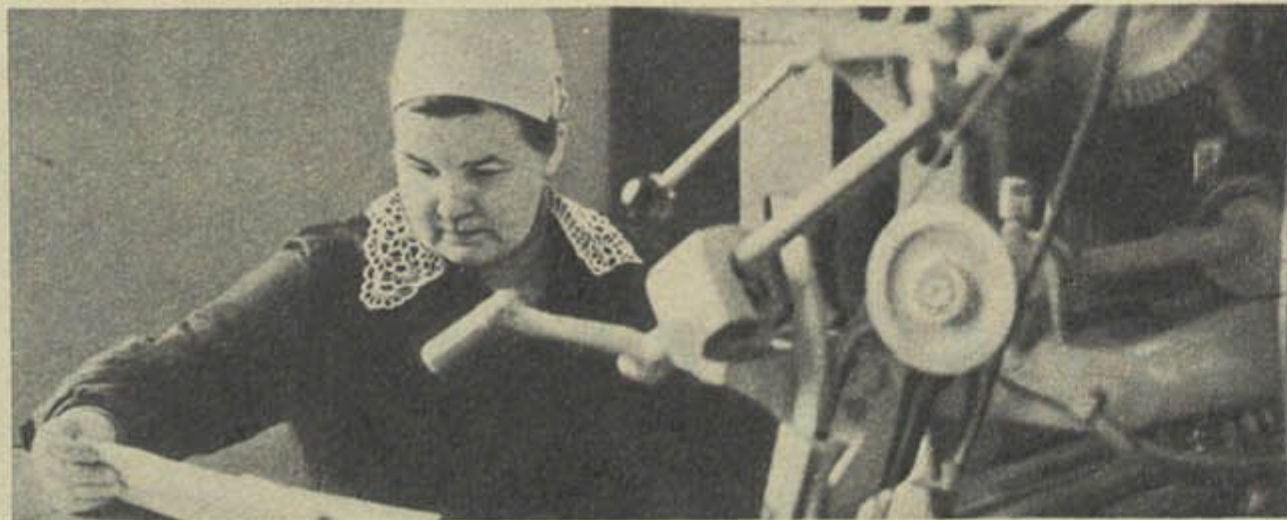
— Вось гэты першы партызанскі медаль уручалі мне і дзеду Талашу — разам. А гэты ордэн... А гэты...

Ордэн Леніна, калі была старшынёй Пружанскага райвыканкома, атрыманы зусім нядаўна. За поспехі раёна, за высокія ўраджаі, вялікія надой. Так яны і суседнічаюць — ордэны і медалі за знішчаныя варожыя эшалоны і за вырашчаны хлеб. Працяг біяграфіі яе пакалення...

А. УЛАДЗІМІРАВА

ХТО РОБІЦЬ «РАБОТНІЦУ І СЯЛЯНКУ»

Фота Ул. Вяхоткі.

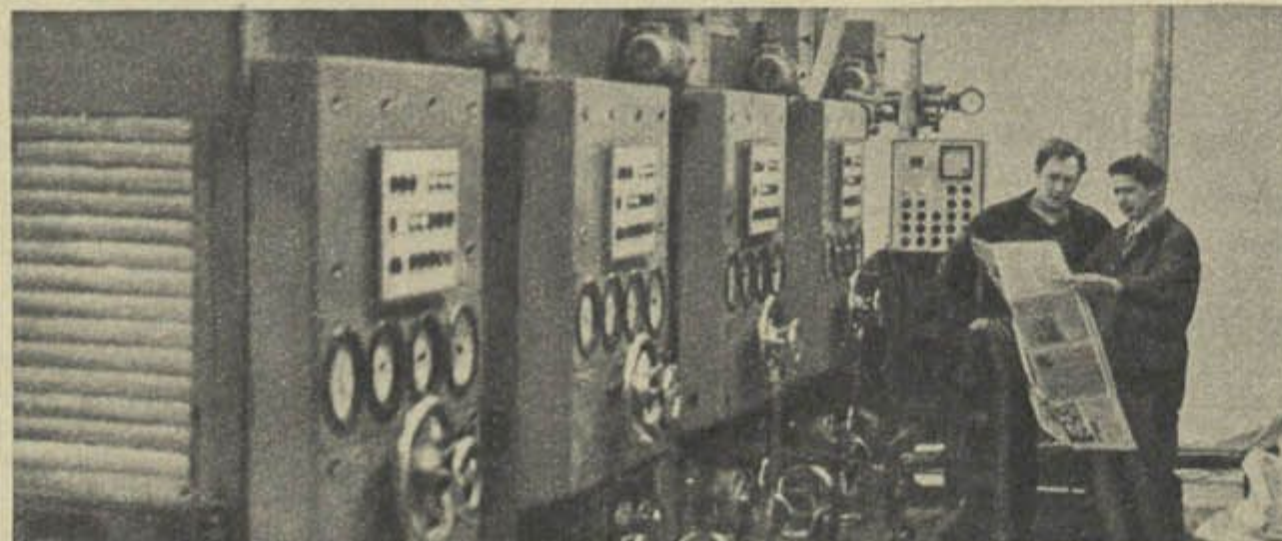

Пошту прынесла
Кацярына Піліпаў-
на Пальчэўская.

Лінатыпістка М. А. Граковіч.

Вярстальшчык Б. Я. Струнеўскі.

Нашы друкары. Справа — П. М. Чупрыс.

— А сапраўды, хто робіць наш часопіс? — спытаеце, можа быць, вы, згадаўшы пра тое ў Дзень друку, які адзначаецца ў маі кожнага года.

Наогул, робім яго, шчыра сказаўшы, мы — невялікі калектыў рэдакцыі «Работніцы і сялянкі»...

У часопісе нашым ёсць аддзелы: прамысловасці, сельскай гаспадаркі, культуры, быту, мастацкага афармлення; няштатныя аддзелы — юрыдычны і медыцынскі.

Мы пішам, заказваем і рыхтуем да друку артыкулы, нарысы, рэпартажы, вершы, апавяданні. Матэрыялы даводзім да патрэбнага для друку ўзроўню, бо не кожны, хто нам піша, — прафесіянальны журналіст ці пісьменнік. Старонкі часопіса павінны быць не толькі змястоўнымі, але і прыгожымі з выгляду. І тут паказваюць сваё ўмельства мастак, тэхрэдактар, фотакарэспандэнт (іх прозвішчы вам вядомы).

У нас паважаная рэдкалегія, члены якой разам з намі хваляюцца за поспех часопіса.

Але хай нікому з чытачоў не падумаецца, што мы пачалі гэту гаворку, каб нагадаць пра саміх сябе. Не! Галоўнае наша слова — пра тых, хто дапамагае нам выпускаць часопіс.

У першую чаргу гэта — нашы чытачы, іх каля чатырохсот тысяч — людзі, якія выпісваюць «Работніцу і сялянку» (а чытаюць яе, па нашых звестках, і больш, асабліва калі часопіс выпісваецца на сям'ю).

Людзі чытаюць часопіс — і шлюць пісьмы ў рэдакцыю. Кожнае пісьмо для нас вельмі каштоўнае. У пісьмах мы знаходзім расказы пра цікавых людзей, пра добрыя змены ў жыцці, пра людскія мары і клопаты. У пісьмах — многа пытанняў і прапановаў. Пісьмы падказваюць нам тэмы, дапамагаюць вызначыць кола інтарэсаў чытачоў. Значыць, кожны, хто напісаў нам, — дапамог у выпуску часопіса. Дзякуем яму!

Аднак, што ж далей? І пісьмы атрыманы, і тэмы спланаваны, і артыкулы напісаны і адрэдагаваны. Але ўсё гэта не зробіцца часопісам, пакуль не трапіць у друкарню. І там пра-

цуюць нашы сябры, кваліфікаваныя друкары. 22 гады набірае «Работніцу і сялянку» лінатыпістка Марыя Аляксандраўна Граковіч. Яшчэ дзяўчынкай, як скончылася вайна, прыйшла яна ў разбураны Мінск, паступіла ў тэхнічнае вучылішча друкароў, на выдатна скончыла яго і набыла сваю харошую прафесію.

У цэху лінатыпаў — роўнае вуркатанне машын. У канцы доўгага раду — лінатып, за якім працуе ўважлівая, засяроджаная жанчына. Пад пальцамі — квадратныя клавішы. Літарка да літаркі, слова да слова — і вось ён, радок, адліты з металу! Лінатыпістка Граковіч вельмі пісьменны працаўнік, якасць яе набору высокая, Марыі Аляксандраўне прысвоена званне ўдарніцы камуністычнай працы. Тэксты нумара яна набірае за тры дні. Як не падзякаваць чалавеку!

Набраныя артыкулы, апавяданні, вершы, пісьмы трэба звярстаць у старонкі. З гэтай задачай умела спраўляецца вярстальшчык Браніслаў Яўгенавіч Струнеўскі, майстар вёр-

сткі. Яго праца адзначана ордэнам «Знак Пашаны»... Ён, як і іншыя яго калегі, ні разу не затрымаў вёрстку «Работніцы»...

Немагчыма ў кароткім рэпартажы расказаць пра ўсіх, хто робіць і дапамагае рабіць часопіс. Але як не згадаць пра асноўных — тых, хто стаіць пры агромністай друкарскай машыне і друкуе наш часопіс — аркуш за аркушам! Увесь наш тыраж, ледзь не 400 тысяч экзэмпляраў! Умельцы-хлопцы каля машыны, і хораша выглядаюць у сваіх сініх берэтах і сціпрых чорных халатах. А старэйшы сярод іх — Пётр Максімавіч Чупрыс, вопытны друкар.

Надрукаваныя аркушы — нібы паасобныя тонкія сшыткі. З іх ужо можна рабіць часопіс у канчатковым яго выглядзе. Гэтым займаюцца людзі ў брашуровацкім цэху. Машына ВШР (на ёй добра працуе накладчыца Тамара Лыскавец) збірае аркушы разам з вокладкай, сшывае ўсё моцна і роўна.

Сшыты нумар яшчэ абразаецца, праходзіць кантроль, а затым пакуецца і накіроўваец-

Эма Мікалаеўна Шапарова падрыхтавала новую вы-
крынку.

КАлі прыходзіш на завод ад імя жаночага часопіса, лагічна звярнуцца за дапамогай у жансавет. Тым больш, што старшыня жансавета, інжынер аддзела працы і зарплаты Елізавета Ханіна шмат гадоў працуе на транктарным і добра ведае яго людзей.

— Заводскія статыстыкі мала паклапаціліся аб так званай жаночай тэме, — жартуе яна. — Нашых студэнтаў яны не размеркавалі па графах: жанчыны, мужчыны. Усе яны значацца пад адным імем — студэнты. На заводзе імя гэта, хай сабе мужчынскае ці жаночае, аднолькава паважанае. Хоць, па праўдзе кажучы, студэнтам-жанчынам у вучобе, як і ўсюды, даводзіцца цяжэй...

Што мы, завод, робім для сваіх студэнтаў? Адной пашаны, вядома, мала. Ва ўсім літаральна — ад бясплатных падручнікаў і вучэбных прылад да спецыяльнага «студэнцкага» рэжыму ў заводскім прафілакторыі, ад графіка летніх адпачынкаў да паправак у раскладзе рабочых змен — можна бачыць клопаты завода аб заводскіх студэнтах. Але ці не

ў школе палюбіла яна гісторыю, і расказы пра лёс краін і народаў, пра войны і перамір'і захаплялі яе больш, чым казкі. «Я заўсёды была цікаўная дзяўчынка», — смяецца Аня.

Цікаўнай дзяўчынцы ўсё цікава. Яшчэ працуючы на заводзе, яна спявала ў эстрадным ансамблі, зрабілася заўзятай турысткай, была адной з лепшых заводскіх сандружыніц. І сёння Аня, супрацоўніца парткабінета МАЗ, раскажыце пра гэтыя свае захапленні, якія так і не пагаслі ў ёй, так ажыўляецца, што міжволі зазначаеш: цікаўная дзяўчынка паранейшаму жыве ў гэтай дваццацівасьмігадовай жанчыне, жонцы і маці, якая ў мінулым годзе закончыла ўніверсітэт. Добрая ўсё-тані справа — цікаўнасць, калі яна вядзе рабочага чалавека ад станка да дыплама гісторыка!

У Ані ёсць маленькая дачка — Аленка. Аня чакае, пакуль падрасце дачка, каб разам з ёй абысці пешшу Забайкалле, дзе яна яшчэ не бывала. Яна спадзяецца, што дачка вырасце такая ж цікаўная і настойлівая, як мама.

ГОД, ПАДЗЕЛЕННЫ НА СЕМЕСТРЫ

ца ў экспедыцыю. Зойдзеш туды — убачыш гатовыя стосы нашай новенькай, з водарам свежай друкарскай фарбы «Работніцы і сялянкі». З удзячнасцю назіраеш працу сартыроўшчыц Яўгеніі Уладзіміраўны Разумковай і Станіславы Браніславаўны Шабуні.

Я кароценька расказала пра «ўтварэнне» самога часопіса. Вядома, праз рукі ўсіх памянёных і непамянёных тут працаўнікоў праходзіць і вельмі папулярны сярод чытачак наш дадатак. І яго мы робім з вялікім стараннем, бо ўжо добра ведаем з пісьмаў, як чакаюць нашых парад чытачкі краўчыхі, вышывальшчыцы, вязальшчыцы, усе модніцы, усе прыгажуні, а таксама і аматаркі сучаснай песні.

І ў тым, што наш дадатак такі змястоўны і неабходны, вялікая заслуга многіх нашых няштатных памочнікаў, асабліва ж Эмы Мікалаеўны Шапаравай...

Але час і канчаць допіс.

Раніца. Адчыняюцца дзверы рэдакцыі — і заходзіць паштальён з новым бярэмцам пісьмаў.

Напісала работніца, напісала сялянка, і старая маці, і юная нявеста. І нашы пастаянныя актыўныя аўтары напісалі, напэўна, — такія, як М. Тычына са Случчыны, А. Капусцін, І. Кірэйчык і Ул. Пернікаў з Гомеля, Ул. Стрыжоў з Баранавіч, М. Лалыка, Е. Чарнамор, Г. Навіцкі з Мінска і многія іншыя таварышы...

Пачынаецца творчы дзень.

Чарговы нумар часопіса пачынаецца!

Е. ЛОСЬ.

лепей вам самім прайсці па цэхах і пазнаёміцца з некаторымі нашымі студэнтамі? Каб зусім наглядна паўстала перад вамі, перад чытачамі часопіса тэма рабочага-студэнта.

Так мы і зрабілі.

ЦІКАЎНАЯ ДЗЯЎЧЫНКА

Жыла-была дзяўчынка ў вёсцы на рацэ Сож. У вёсцы імя прыгожае — Піня. І ў дзяўчынкі не горшае — Аня. Закончыла дзяўчынка сем класаў і паехала ў горад Мінск — паступаць у тэхнікум. На экзаменах не вельмі ёй пашанцавала: неадбрала ўсяго палавіны бала. Заплакала дзяўчынка горкімі слязмі. Але плакала нядоўга, бо наогул не любіла плакаць. Выцерла слёзы і пайшла на завод — Мінскі транктарны. Стала Аня на заводзе фрезероўшчыцай і адначасова вучаніцай вярэйняй школы.

Закончыўшы школу, паступіла фрезероўшчыца Аня Крыжэвіч не ў тэхнічную вышэйшую навучальную ўстанову, а ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, на гістарычны факультэт. Аказваецца, яшчэ

СТАРЭЙШАЯ СЯСТРА

Рана асталася яна без бацькі. Быў ён цяжка паранены на фронце, ад ран і памёр праз два гады пасля Перамогі. Ева — старэйшая ў сям'і. Апрача яе, ёсць яшчэ двое — брат і сястра. Маці адна не справіцца, можа таму і вырасла дзяўчынка не па гадах сур'ёзная, удумлівая, строгая. Строгая, праўда, больш да сябе, чым да іншых.

Пасля школы вучыцца адразу не давалася. Было ў яе столькі абавязкаў — і хатніх, і партыйных, і грамадскіх, — што год ад году мусіла адкладваць паступленне ў інстытут. Паступіць удалося толькі два гады назад. Цяпер Ева Маркава — студэнтка другога курса машынабудаўнічага факультэта Беларускага політэхнічнага інстытута.

Калі бачыш, як Ева Мікалаеўна, наладчык, прыслухоўваецца да голасу станка, узіраючыся ў яго па-донтарску, скрозь акуляры, — чакаеш ад яе размовы сухой, скупой на словы. Але ўжо з першай яе прыветнай усмешкі, з першых слоў разумееш, што яна не толькі строгая, але добрая і вясёлая — старэйшая сястра.

— Як жа мне не вучыцца, — усміхаецца Ева, — калі ўсе выдаткі і клопаты бярэ на сябе завод, а мне толькі і клопа-

ту, што падзяліць кожны год на семестры.

Ну, скажам шчыра, клопат гэты не прасты. Асабліва калі табе не васемнаццаць, калі ты, як заўсёды, старэйшая сястра, калі на табе і ўсе твае станкі, якія не ўмеюць гаварыць, але ўмеюць напрыціць не горш за людзей, і грамадская работа, і хатнія клопаты, і яшчэ многае іншае, з чаго складаецца жыццё сучаснага чалавека. Некаторыя кажуць: разумны на гару не палезе. Затое калі адолееш яе, гару, — як рассунуцца твае далёгляды, наколькі багацейшым і разумнейшым зробіцца тваё жыццё! А яна адолее, яна заўсёды была ўпартая, Ева Маркава, старэйшая сястра.

НАШ ДЫПЛОМ

Дзверы адчыніла жанчына сярэдніх гадоў з добрым, крыху стомленым тварам:

— Павел Дзмітравіч? А ён на дварэ сядзіць, адпачывае. Я — жонка яго.

— Значыць, вы мне і патрэбны. Пагаворым пра вашага мужа. І пра вас.

На твары ў яе разгубленасць: што там натварыў яе Павел? Відаць, яна не прывыкла, каб Павел што-небудзь рабіў не так. Ах, вучоба, універсітэт? Так, але пры чым тут яна? Універсітэт закончыў і дыплом абараніў Павел Дзмітравіч, а не Маргарыта Васільеўна Васільчанка. Хіба не так?

Вядома, не так, Маргарыта Васільеўна. Давайце паклічам Паўла Дзмітравіча і спытаем у яго самога. Няхай вызначыць ступень вашага дачынення да яго універсітэцкага дыплама гісторыка.

Дарэчы, чаму — гісторыка? Што прывяло на гістарычны факультэт чалавека сталага ўзросту, газаваршчыка па прафесіі? Аказваецца, з таго часу, калі, яшчэ не дасягнуўшы васемнаццаці, ён фарсіраваў Дняпро, цесна пераплялося яго жыццё з выхаваўчай работай. Ён і на сабе не раз адчуваў добрае ўздзеянне добрага слова і сам не раз з гэтым словам да людзей ішоў. А потым — школа палітработнікаў, працяглая работа ў войсках, па сутнасці тая ж работа педагога.

Пасля дэмабілізацыі так склаліся акалічнасці, што пайшоў на завод. Але не пакідала даўняга прага: хацеў вучыцца і вучыцца. І Маргарыта Васільеўна яго падтрымлівала. Дрэнна, калі жонка не спакушае мары свайго мужа, тады нават самае чулае начальства, самая спрыяльная абстаноўка ў цэху, на заводзе не дапамогуць чалавеку адолеець бытавыя цяжкасці, стому, нездароўе і розныя іншыя перашкоды, якіх мноства ў чалавека на шляху да мэты.

— Усё наша жыццё савецкае так пабудавана, — гаворыць Павел Дзмітравіч, — што дадзена чалавеку поўная магчымасць стаць тым, кім ён хоча. Але ж бывае, што наравістая жонка робіцца непераадольнай перашкодай на шляху.

— Нічога, — жартам адгукаецца на жарт Маргарыта Васільеўна, — цяпер я пачну вучыцца, а ты зноў будзеш пытацца ў магазінах, колькі што каштуе. Мусіць, забыўся за пяць гадоў?

Гэта мужу. А мне — з гонарам і смуткам, але са смуткам ужо мінулым:

— Бывала, усе парамі, парамі. І гуляць, і ў госці. А я адна ды адна — жонка студэнта! Экзамены Павел здае, а я хвалюся, перажываю... На рэчку пойдзем, мы з дачкой загараем, а ён, студэнт няшчасны, нямецкую мову зубрыць. Смех і слёзы... А дыпломную работу Паўла Дзмітравіча мы з дачкой самі надрукавалі, нікому не даверылі.

— Наш дыплом, — нібы жартам, але вельмі сур'ёзна сказаў Павел Дзмітравіч.

І называецца яна, дыпломная работа газаваршчыка — а ён і цяпер, пасля заканчэння універсітэта, працуе газаваршчыкам, — Паўла Васільчанкі, удзельніца Вялікай Айчыннай вайны, — «Рэваншысцкая праграма заходнегерманскага імперыялізму». Ветэран мае што сказаць па гэтай тэме...

АДНА НА ўСЁ ЖЫЦЦЁ

У чалавека, які марыў зрабіцца капітанам далняга плавання, а зрабіўся пекарам, спыталі, чаму ён здрадзіў свайму дзіцячай мары.

— Ніводзін з нас, — сказаў ён, — не ажэніцца з дзяўчынай, у якую быў закаханы ў пятым класе, а ажэніцца зусім з другой.

Як кожную, вельмі катэгарычную заяву, гэтыя словы можна аспрэчыць. Бывае так, бывае інакш. Ала, напрыклад, палюбіла машыну яшчэ дзяўчынкай, калі, ідучы са школы, падоўгу глядзела на тарфарэзку.

Ала жыла на торфапрадпрыемстве «Чырвоны сцяг», недалёка ад Мінска. Бацька яе быў на гэтым прадпрыемстве начальнікам участка. Дома на яе часта сварыліся, што позніцца на абед, але яна нічога не магла з сабой зрабіць.

Ці магла яна паступаць куды-небудзь яшчэ, як не на машынабудаўнічы факультэт? І ці магла адступіцца ад яго, калі не прайшла па конкурсе? Працуючы ўжо на трактарным штампавальніцкім, ужо зрабіўшыся кваліфікаваным спецыялістам, яна зноў паступала і на гэты раз паступіла.

Цяпер Ала — студэнтка чацвёртага курса. У яе муж, двухгадовы сын, а, значыць, клопатаў хапае, і немалой працай даводзіцца адваёўваць гадзіны і хвіліны, калі яна можа застацца сам-насам са сваімі кнігамі аб машынах.

З дзяцінства яна марыла спасцігнуць душу машыны. Тады гэта было дзіцячае здзіўленне перад цудам механізма. Цяпер Ала Прылепа, сталы трыццацігадовы чалавек, разумее, што цуд гэты створаны рукамі чалавека. Магчыма, хутка і яе справай стане стварэнне машын, і далёкім, няўключным продкам іх эдасца тая даўняя мілая любоў дзяцінства — старэнная тарфарэзка.

Як бачыце, не заўжды мы не жэнімся з дзяўчатамі, у якіх былі закаханы ў пятым класе! Часта — жэнімся і нахаем яе, адну, праз усё жыццё.

ТАТА, МАМА І Я

— Колькі ж вас, Кішчукоў, на заводзе?

— Тата, мама і я, — весела адказвае Тамара.

Усё правільна. На Мінскім трактарным працуюць Віктар Фёдаравіч Кішчук, яго жонка і дачка. Усе трое — рабочыя. Але Тамара яшчэ і студэнтка. Яна вучыцца вечарам, на чацвёртым курсе энергетычнага факультэта Беларускага політэхнічнага інстытута.

З усіх студэнтаў, з якімі нам давялося пазнаёміцца на Мінскім трактарным, Тамара — самая маладая, з выгляду зусім дзяўчынка-дзясяцікласніца. Сустрэнеш на вуліцы такую юную, кволую — падумаеш: маміна-татава дачка, распешчаная, раздураная. А яна — кваліфікаваны слесар кантрольна-вымяральных прыбораў, яна — прадстаўнік перадавога атрада рабочага класа, цвёрда ведае цану і годнасць гэтага звання. У гэтым сэнсе яна сапраўды маміна і татава дачка, добра засвоіла іх працоўнае, строгае выхаванне.

Адышлі ў мінулае часы, калі рабочага чалавека беспамылкова пазнавалі па адзежы, па знешнім абліччы нават у святы. Цяпер мы прывыклі, што ў натоўпе, які выходзіць з прахадной завода, не адрозніш, хто тут інжынер, а хто — радавы рабочы. Неяк ужо і няёмка гаварыць пра гэта: нармальна з'ява нашых дзён, нармальнае дасягненне. Так, аднойчы настане дзень, калі кожны рабочы будзе вучыцца ў вышэйшай навучальнай установе не для таго, каб можа зрабіцца начальнікам цэха, а проста таму, што такое ў нас жыццё, такі яго ўзровень. І тады пра рабочага з дыпломам вышэйшай школы мы таксама скажам — нармальна, нічога асаблівага, а як жа інакш?

Гэта не абстрактныя мары. Ужо сёння сустракаем мы рабочых, якіх з поўнай падставай называем інтэлігентамі, маючы на ўвазе не гарнітур, не прычоску, не манеры нават, а ўвесь лад яго духоўнага, разумовага жыцця. І такія, як Тамара, — найлепшы доказ гэтага.

М. ЛЕВАСОВА.

Павел Дзмітравіч і Маргарыта Васільеўна Васільчанкі.

Тамара Кішчук.

Фота М. Мінковіча.

Ала Прылепа.

КЛІЧА ГРОЗАЎСКІ ГАСЦІНЕЦ

У вёсцы Мазалі сем шафёраў, некаторыя заганыюць на ноч машыны ў двор. Але калі здарыцца, што захварэе чалавек і патрэбна «хуткая дапамога», то ідуць да Марыі Сцяпанаўны Кульбіцкай.

— Хай бы знайшлі мужчыну, каб завёз, дайце паспаць Мані, — бурчыць, адчыняючы дзверы, старэнькая маці Марыі Сцяпанаўны.

— У Мані вашай рука лёгкая, хутчэй дамчыць.

— Праз два гады Маня на пенсію пойдзе, дзякуй богу, наездзілася за свой век. Хто вас тады будзе вазіць у бальніцу?

— Яшчэ добрых людзей знойдзем!..

І калі нечаканы выклік здараецца зімой — маці хуценька паставіць на пліту вядро вады, каб у Манінай машыне матор прагрэўся. І ўжо з парога кіне ў цемру, услед чырвонаму вочку стоп-сігнала:

— Не гані шыбка!

Звычайна Марыя Сцяпанаўна выпраўляецца на працу раніцой, як і ўсе хлебаробы. З дазволу механіка яна таксама заганые сваю «малакавозку» ў двор (гаража пакуль у калгасе няма). Ледзь возьмецца на золак — Марыя Сцяпанаўна ўжо абходжвае машыну, бразгае вёдрамі, залівае ваду, правярае запальванне. Пастукаўшы ботам па скатах, вяртаецца ў хату, снедае. І — у дарогу. Яе маршрут ужо два гады адзін: фермы — маслосырзавод. Зімой адзін-два рэйсы, летам — тры. Пятнаццаць кіламетраў туды і назад. Машына ў яе новая, усяго тысяч трыццаць накруціў спідометр. А да гэтага васемнаццаць гадоў ездзіла на старым ГАЗ-51, выпуск пачатку пяцідзсятых гадоў. Два разы матор здавала ў капіталку і зноў круціла баранку на сваім «дзядку», як называла рухавы грузавічок, што прайшоў шлях, роўны даўжыні дзесяці зямных экватараў. Столькі гадоў за рулём — і ніводнай аварыі, ніводнага парушэння правілаў руху ці эксплуатацыі машыны. Папершае, яна ніколі не выязджае ў рэйс на няспраўнай машыне і не гоніць яе, як некаторыя вадзіцелі «моцнага полу». Па-другое, гарэлкі не п'е, што таксама немалаважна.

— А яшчэ люблю жалеза, — усміхаецца Марыя Сцяпанаўна, і яе светла-сінія вочы весела пablіскаваюць. — Пасля вайны магла паехаць у горад, як мае сяброўкі. Не захацелася. Лёс, мабыць, такі ў мяне — з жалезам усё жыццё важдзе. Але я не шкадую...

Вось і зноў сёння ноччу яе папрасілі падвезці ў гарадскую бальніцу хворую бабу Тэклю. Марыя Сцяпанаўна асцярожна, пад рукі, бярэ бабулю і садзіць у кабінку. Машына выскоквае на грозаўскі гасцінец, у святле фар праплываюць з бакоў чыстыя бярозавыя гаі, адзінокія дубы і клёны. І за кожным дрэўцам мрояцца карціны далёкага дзяцінства і маладосці.

— Даўно ты, Маня, ездзіш, даўно, — уздыхае бабу Тэкля. — І не цяжка гэты баранак круціць кожны дзень?

— Прывычка... Ды ўжо хутка здам сваю «малакавозку», буду, цётка, на печы косці грэць.

— Жартуеш ты, — кажа бабу. — Па вачах бачу, што не ўсідзіш на печы, вельмі ўжо шустрая была ў маладосці. Ды і цяпер такая...

Маладосць... Вунь за тым паваротам у трыццаць шостым годзе сустрэла Марыя Сцяпанаўна першую на Капыльшчыне жаночую трактарную брыгаду Зоні Рачок. За рулямі колавых ціхахадных ХТЗ сядзелі дзяўчаты ў чырвоных хусцінках. Ubачыла ix Марыя Сцяпанаўна, тады дваццацігадовая вясёлая дзяўчына, што марыла стаць поварам, — і нейкая сіла падхапіла і павяла яе да брыгадзіра. Прынялі ў трактарную брыгаду ўчотчыцай. Потым скончыла курсы трактарыстаў, атрымала новенькі ХТЗ і накіраванне на работу ў Забалоцкую МТС. Ах, як зайдросцілі тады ёй мазалёўскія хлопцы!

...За вёскай Скабін прамеж фар выхапіў на момант адзінокую бярозу ля дарогі. Няўжо гэта тая самая бяроза, у якую ў трыццаць сёмым годзе ўпёрся ХТЗ, калі Марыя Сцяпанаўна арала ноччу зябліва? Канешне, тая самая. Божа, як даўно гэта было! А помніцца ўсё да драбніцы.

Напярэдадні ўсю ноч яна пратанцавала на вечарынцы. І калі села за руль прыцемкам, то і заснула. Трактар упёрся ў бярэзіну, нібы той бугай у вароты, і стаў. Матор працуе, колы грабунь зямлю, а трактарыст спіць, паклаўшы галаву на руль. Добра, што пablізу пастух-начлежнік грэўся ля кастра, падышоў, разбудзіў. Усхапілася дзяўчына, глянула, — а колы па самыя восі апусціліся ў зямлю. І смех, і слёзы...

Восенню таго ж года набіралі дзяўчаты на курсы шафёраў у Крычаў. Запісалася і Марыя. Атрымала правы і новенькі грузавік ГАЗ-55 — «паўтарачку». Гады два парабіла ў МТС, а потым, у трыццаць дзевятым, завербавалася вольнанаёмнай у інжынерную вайсковую часць, з якой прайшла да самага Брэста.

...Мы едзем разам на маслосырзавод, і Марыя Сцяпанаўна расказвае пра сваё жыццё.

— Служыла я ў горадзе Сямьічы. Там і сябра сустрэла. Танкістам быў, лейтэнант. Тры месяцы мы толькі пажылі з ім — і вайна. Ён па трывозе на свой танк — і ў бой, я на машыну — і ў тыл. Такі быў загад. Бамбілі нас аж да самай Оршы. Зрашэціла маю паўтарачку асколкамі і кулямі, а мяне не зачэпіла. Мабыць, шчаслівая была. Ехаў са мной маёр інжынерных войск. Ціхі такі дзяўзья. Ubачу я на дарозе жанчыну з дзіцем на руках — тармажу. Ён не пярэчыў. У самога, мабыць, недзе сям'я эвакуіравалася. Да Оршы я назбірала жанчын дванаццаць, многія былі з дзецьмі. Усіх да вакзала давезла, у эшалон здала. А сама паехала на Арол. Адтуль мяне, як вольнанаёмную, камандаванне адправіла дахаты. І плакала, і прасілася — не дазволілі астацца. Тры месяцы я, нібы тая жабрачка, прабіралася па акупіраванай ужо тэрыторыі дамоў. Маці і не чакала мяне, думала, што загінула па дарозе.

А як вярнуліся нашы — пайшла ў калгас. І касла, і жала, і зямлю арала. Мужчын у вёску вярнулася з вайны чалавек дзесяць, ды і тыя калекі. Усё на нас, жанок, лягло.

У пяцідзсятым годзе калгас як купіў першы грузавік, дык у мяне рукі і засвярбелі па баранцы. Пайшла да старшыні, а ён і кажа: «Па вачах бачу, Сцяпанаўна, што хочацца табе атрымаць новую машыну. Так і быць, прымай». Выйшла я з кабінета сама не свая — столькі было радасці. Вось з таго часу і еджу. З даваенным стажам набіраецца пад дваццаць пяць гадоў. Значок за безаварыйны рух маю і прэміі давалі не раз...

Я пацікавіўся, які ў яе працоўнай біяграфіі быў самы цяжкі дзень.

— Гадоў шэсць назад зімой вазіла тарфакрошку з Клецкага раёна. Галалёд страшэнны. Машыну маю кідала з боку ў бок, разварочвала ўпоперак дарогі і нарэшце загнала ў кювет. Пад вечар прыехала ледзь жывая. Але ў бяду не трапіла. Шчаслівая, мабыць. А вось у асабістым жыцці не пашанцавала. Не склалася яно...

Задумалася, глыбока ўздыхнула.

— Пасля вайны атрымала я пра свайго танкіста паперу, што прапаў без вестак. А мне ўсё думаецца, што жыў ён...

«Дворнік» на ветравым шкле акрэслівае паўкружжы, і скрозь наплывы дажджу праглядаюць пералескі, зялёныя чубы сасонніку. Марыя Сцяпанаўна засяроджана трымае ў руках чорную баранку руля, пільна ўглядаецца ўперад.

...Вечарам яны з маці будуць піць чай з сунічным варэннем, абмяркоўваць планы рамонту дома, які састарэў і асеў у зямлю. Маці будзе ўспамінаць тую Марыйку, што пазірае з даваеннага фота ў сямейнай рамцы, — прыгожую, удалую, у берэтцы на галаве: марыла стаць поварам, а на ўсё жыццё «прыкіпела да жалеза». А калі раніцой за акном зашарэе золак, бабуля дастане з печы прасохлыя скураныя пальчаткі і падасць дачцы, якую ўжо чакаюць на ферме. Чакаюць чыстыя бярозавыя гаі, стогадовыя дубы на старым грозаўскім гасцінцы.

М. ТЫЧЫНА.

Капыльскі раён.

— У СЕ сірочыя прытулкі, дамы апекавання старых і інвалідаў перапоўнены. Мы павінны стварыць дзесяткі новых, зусім іншых, такіх, у якіх дзецям будзе радасна і светла... Мы знойдзем для гэтага і сродкі і сілы. Мы навучымся будаваць.

І, узняўшы руку, яна моцным і пранікнёным голасам вымавіла:

— Мы ўсё можам!

Гэта ўрывак з кнігі «Рэвалюцыянер, трыбун, дыпламат», якая напісана старой балшавічкай Ганнай Маркаўнай Іткінай і выпушчана выдавецтвам палітычнай літаратуры другім выданнем. Кніга прысвечана чалавеку высакароднага і незвычайна цікавага жыцця—Аляксандры Міхайлаўне Калантай. Аўтар кнігі Г. М. Іткіна добра ведала Аляксандру Міхайлаўну, разам з ёй працавала, адчула непасрэдна ўплыў абаяльнасці і багацця яе асобы. І таму яе расказ пра Калантай успрымаецца як шчырае і ўсхваляванае «прызнанне ў каханні». Але не толькі асабістыя ўражанні аўтара складаюць змест кнігі. Аўтар шырока скарыстоўвае ўспаміны і сведчанні многіх, пісьмы і дзённіковыя запісы самой А. М. Калантай. Дзякуючы гэтаму жыццёвы шлях рэвалюцыянеркі паказаны на шырокім гістарычным фоне.

Рана праявілася шматграннасць натуры Аляксандры Міхайлаўны. У малодсці яна ўжо ведала некалькі замежных моў, добра малявала, захаплялася музыкой, літаратурай, пісала апавяданні. І ўсюды праяўляла вялікія здольнасці. Аўтар кнігі прыводзіць багата доказаў гэтага. Адзін з іх—пісьмо вядомага прагрэсіўнага пісьменніка-публіцыста У. Г. Караленкі. З яго бачна, што апавяданні Шуры Дамантовіч (прозвішча Калантай да замужжа) былі цікавыя, хоць і патрабавалі яшчэ «аўтарскай работы». Пра талент бачыць рэчы і з'явы па-свойму, гаварыць пра іх вобразна сведчаць і ўрыўкі з пісьмаў і артыкулаў А. М. Калантай, з якімі аўтар кнігі знаёміць чытача на многіх старонках. І таму да трох вызначэнняў, вынесеных у назву кнігі «Рэвалюцыянер, трыбун, дыпламат», можна яшчэ дадаць чацвёртае—публіцыст.

Чытаючы кнігу, мы нібы сустракаемся з жывой Аляксандрай Міхайлаўнай у розныя часы яе жыцця. Аўтар лаканічна, адной ці дзвюма характарыстыкамі, узнаўленнем жывых эпізодаў стварае паўнакроўны партрэт чалавека духоўна багатага і высакароднага: «...Яна была чароўная: глыбокія і выразныя блакітна-шэрыя вочы пад дугамі цёмных броваў, светла-каштанавыя кучаравыя валасы, прыгожа акрэсленыя вусны, зграбная постаць—усё гарманічна, натуральна...»

Аляксандра Міхайлаўна сама прасябе гаварыла, што яна «больш чалавек, чым жанчына». У кнізе добра паказана, які гэта быў незвычайны і разам з тым вельмі «чалавечны чалавек», як гартваўся гэты выключны характар, як расла свядомасць рэвалюцыянера-ленінца. Вялікім прыкладам для Калантай, па яе ўласным прызнанні, заўсёды былі Ул. І. Ленін і Н. К. Крупская. Многія старонкі пацвярджаюць гэта.

Нямала ўвагі ўдзелена ў кнізе паказу асабістага жыцця гераіні, раскрыццю багацця і чысціні яе пачуццяў, адносін да кахання і шлюбу. Аляксандра Міхайлаўна перажыла моцнае каханне і разрыў з каханым чалавекам. Здольная на глыбокае пачуццё, яна не магла задаволіцца асабістым шчасцем, жыла больш высокімі мэтамі, і служэнне ім лічыла сваім «галоўным жыццём». «Я працягвала гарача кахаць свайго мужа,—прыводзіць Г. М. Іткіна дзённіковыя запісы свайго гераіні,—і, пакідаючы яго, пактавала душой». Ад У. Л. Калантая, вядомага і здольнага інжынера, Аляксандра Міхайлаўна пайшла, паводле яе слоў, не да другога, а таму, што яе «захапіла хваля рэвалюцыйных падзей», што нарасталі ў Расіі. І шмат год пазней Аляксандра Міхайлаўна напіша, што ў яе сэрцы і памяці нязменна жыве цяпло і ўдзячнасць да мужа, сумленнага, гордага, ва ўсіх адносінах выключнага чалавека. А. М. Калантай вельмі любіла свайго сына, клапацілася аб ім, у якія б складаныя абставіны ні паставіла яе жыццё рэвалюцыянера. Шчырыя і сяброўскія адносіны Калантай з сынам, а потым і з яго сям'ёй таксама добра паказаны ў кнізе. «Асабістыя старонкі» вельмі «ўцяпляюць» апавяданне пра байца рэвалюцыі, дапамагаюць аўтару стварыць не манумент, а жывы паўнакроўны вобраз чалавека—жанчыны незвычайнага лёсу.

Як ні цікава чытаць пра ўсё гэта, але мы наўрад ці былі б задаволены кнігай, калі б не знайшлі ў ёй асветлення дзейнасці А. М. Калантай як рэвалюцыянеркі, як дзеяча партыі, Савецкай дзяржавы. Прачытаўшы кнігу, добра ўяўляем сабе, як працякала гэтае «галоўнае жыццё» гераіні.

У дарэвалюцыйны і паслярэвалюцыйны час А. М. Калантай шмат зрабіла для развіцця сусветнага руху жанчын. Яна ўваходзіла ў склад сакратарыята, выбранага ў Капенгагене на канферэнцыі жанчын-сацыялістак. Менавіта там па ініцыятыве нямецкай рэвалюцыянеркі Клары Цэткін было прынята рашэнне аб святкаванні Міжнароднага жаночага дня. На дэлегатак канферэнцыі вялікае ўражанне зрабіла выступленне Калантай. У кнізе прыведзены радкі з тагачаснай дацкай газеты «Палітыкэн». Яны сведчаць аб

тым, як «стройная, апранутая ў чорнае пані з Санкт-Пецярбурга» ўзрушыла ўсіх... «Рух рукі—і полымя рэвалюцыйнага энтузіязму зазяла ў словах, яна запаліла ўсіх сваім хваляючым пафасам, свайго невычарпальнай энергіяй, свайго бязмернай страпасцю... Калі яна замаўчала, раздаліся такія бурныя апладысменты, што здавалася, нібы сам царскі трон разваліўся ад гэтага...»

Шырокі водгук мела напісаная А. М. Калантай кніга «Па рабочай Еўропе», выдадзеная ў 1912 годзе выдавецтвам «Знамя», якім кіраваў А. М. Горкі.

Вельмі многа зрабіла А. М. Калантай у выкрыцці антынароднай сутнасці імперыялізму, для аб'яднання прагрэсіўных сіл у імя міру. «Гісторыя нам не даруе, калі мы, жанчыны і маці, не ўзінем наш голас супраць вайны»,—гаварыла і пісала А. М. Калантай у час першай сусветнай вайны. Яна заклікала працоўных жанчын усіх краін «злучыць рукі ў адзіны ланцуг» у барацьбе супраць вайны і за сваё вызваленне. «Справе, якой зараз служу,—пісала Калантай у 1915 годзе,—трэба прысвяціць усе думкі, усе пачуцці, толькі тады здолею што-небудзь зрабіць, дасягнуць вынікаў, выканаць сваю місію».

Час, калі адбылася Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя, Аляксандра Міхайлаўна назвала самым вялікім. Няма патрэбы пераказваць, што даводзілася ёй рабіць у часе рэвалюцыі і пасля. Аўтар кнігі вядзе чытача па месцах, дзе бывала Калантай, расказвае, што яна рабіла, як пераадольвала цяжкасці. У кнізе «Рэвалюцыянер, трыбун, дыпламат» не абыдзены і памылкі Калантай, раскрытыя іх сутнасць, шляхі пераадолення. Адказнасць перад партыяй і народам, увага Леніна дапамагалі ёй знаходзіць правільнае рашэнне. Так было на цяжкай пасадзе Наркома сацыяльнага забеспячэння, у часе агітацыйных паездак, на дыпламатычнай службе.

Дыпламатычная работа займае асобнае месца ў жыццёвай біяграфіі А. М. Калантай. Можна менавіта тут з надзвычайным бляскам раскрыўся яе талент дзяржаўнага дзеяча і палітыка. Да такой думкі аўтар падводзіць чытача шляхам узнаўлення многіх гістарычных фактаў.

Высокі строй думак і пачуццяў, жыццё на высокай хвалі раскрываюць нам старонкі кнігі «Рэвалюцыянер, трыбун, дыпламат». Калі дадаць яшчэ, што ў ёй змешчаны рэдкія фатаграфіі, то нельга не прызнаць, што Ганне Маркаўне Іткінай удалося стварыць вобраз, бадай, не менш выразны, чым у добрым мастацкім творы.

А. Л. БОНДАРАВА,
дацэнт факультэта журналістыкі БДУ.

Жыццё на высокай хвалі

ДА ТВАІХ ПАСЛУГ, ПАКУПНІК!

Заўтрашні дзень пачынаецца сёння. Гэта ісціна прыйшла на ўспамін у кабінете міністра гандлю БССР Васіля Канстанцінавіча Яўцешына. Толькі што з групай праекціроўшчыкаў і работнікаў гандлю міністр дэталёва вывучаў праекты будучых магазінаў і прадпрыемстваў грамадскага харчавання. Міне два-тры гады—і тысячы пакупнікоў наведваюцца ў новыя гандлёвыя залы і сталовыя, якія пакуль што існуюць толькі на паперы.

Які ён будзе, заўтрашні дзень гандлю? Мы папрасілі расказаць пра гэта Васіля Канстанцінавіча Яўцешына.

— Васіль Канстанцінавіч, сацыялістычны гандаль часта называюць барометрам матэрыяльнага дабрабыту народа. Што паказаў гэты барометр на мяжы дзвюх пяцігодак: восьмай і дзевятай?

— Так, гандаль дае нагляднае ўяўленне аб жыццёвым узроўні народа. Як вы ведаеце, у мінулай пяцігодцы была павышана мінімальная зароботная плата рабочых і служачых, выраслі заробкі сярэднеаплачваемых работнікаў у будаўніцтве, на прадпрыемствах будматэрыялаў, павялічаны тарыфныя стаўкі рабочым-станочнікам, уведзены гарантованая грашовая аплата і пенсіі калгаснікам. Амаль паўтара мільёна чалавек у нашай рэспубліцы атрымалі прыбаўку да сваіх бюджэтаў. Гэта не магло не адбіцца на пакупной здольнасці насельніцтва. Рознічны тавараабарот рэспублікі павялічыўся за пяць гадоў на 69 працэнтаў. Калі ў 1965 годзе ў разліку на душу насельніцтва было прададзена тавараў на 363 рублі, то ў 1970—на 579 рублёў. Змянілася і структура спажывання тавараў: цяпер людзі купляюць у першую чаргу самыя каштоўныя прадукты харчавання і прамысловыя вырабы. Продаж мяса і мясапрадуктаў павялічыўся за мінулыя пяцігодкі ў 1,8 раза, малака і малочных прадуктаў—у 1,7 раза, яек—у два разы, кандытарскіх вырабаў—у 1,7, тканін, адзення і трыкатажных вырабаў—у 1,8, абутку—у 1,7, тэлевізараў—у 1,8, халадзільнікаў—у 3,7 раза.

У новай пяцігодцы таксама прадугледжваецца павышэнне сярэдняй зароботнай платы рабочых і служачых, аплаты працы калгаснікаў. У сувязі з ростам прыбыткаў павялічыцца аб'ём рознічнага тавараабароту на

40 працэнтаў з лішкам. Працягваецца далейшае паліпшэнне структуры харчавання, больш будзе прадавацца тканін, адзення, абутку, трыкатажу, мэблі, халадзільнікаў, тэлевізараў і іншых тавараў.

— У Дырэктывах XXIV з'езда КПСС па пяцігадовым плану развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971—1975 гады гаворыцца пра забеспячэнне стабільнасці дзяржаўных рознічных цэн на тавары народнага спажывання і зніжэнне іх на асобныя віды тавараў. Як разумець гэты тэзіс?

— Камуністычная партыя і Савецкі ўрад нястомна дбаюць пра павышэнне жыццёвага ўзроўню савецкіх людзей. Яркім прыкладам гэтых клопатаў з'яўляюцца неаднаразовыя зніжэнні цэн. Так, з 1 ліпеня 1970 года зніжаны цэны на панчошна-шкарпэткавыя вырабы з капронавага шоўку, з сінтэтычных, эластычных і аб'ёмных нітак, на мужчынскія кашулі з нейлону. З 1 сакавіка бягучага года праведзена яшчэ адно зніжэнне цэн: на тэлевізары з кінескопам 47 см па дыяганалі, плашчы з капронавай тканіны тыпу «балонія», электрабрытвы, шаўкавыя аўтаручкі. Калі, скажам, тэлевізар УНТ-47 другога класа каштаваў 330 рублёў, то цяпер ён каштуе 270 рублёў. Рэалізацыя гэтых тавараў пасля зніжэння цэн рэзка павялічылася: па асобных відах прыкладна ў два разы ў параўнанні з сакавіком мінулага года.

— Відаць, жанчыны часцей за мужчын бываюць пакупніцамі. Гэтая найбольш патрабавальная да гандлю палавіна насельніцтва не церпіць аднастайнасці. Жанчыны асабліва зацікаўлены ў расфарбоўках, фасонах, навінках. Што абяцае ім у

гэтых адносінах бліжэйшы час?

— Мне здаецца, шмат цікавага. Лёгкая прамысловасць рэспублікі намячае павялічыць вытворчасць тканін у 1,7 раза, прычым вытворчасць шаўковых тканін—у шэсць (!) разоў: большасць з іх будзе выпускаць Магілёўскі шаўковы камбінат. Вытворчасць абутку ў рэспубліцы павялічыцца ў 1,7 раза, трыкатажных вырабаў—у 1,5, швейных—у 1,4 раза.

Для абнаўлення асартыменту адзення ўжо сёння будуць асвоены новыя віды тканін: тканіна для паліто крэпавай структуры на Мінскім тонкасуконным камбінаце, меланжавыя касцюмы, тканіны рэльефнай структуры на Мінскім камвольным, новыя віды лляных, паўільняных і льнолаўсанавак тканін на Аршанскім Ільнокамбінаце, тканіны для сукенак з дыацэтатнага шоўку на Віцебскім шаўковым камбінаце.

Гомельская трыкатажная фабрыка «8-е сакавіка» пачне выпускаць трыкатажныя жаночыя ансамблі (сукенкі і штаны) з набіўнага баваўнянага рашэль-вярцёлачнага палатна, мінская фабрыка «Прагрэс»—верхнія вырабы купоннага вязання, жаночыя касцюмы з жакардавага чысташарсцянога палатна і палатна камбінаванага перапляцення, новыя віды прадукцыі асвойвае Брэсцкі панчошны камбінат. Словам, будзе чым парадаваць жанчын, якія прыйшлі ў магазін.

— Ці можам мы спадзявацца, што аднолькава апрачаныя жанчыны будуць сустрэкацца вельмі і вельмі рэдка?

— Міністэрства лёгкай прамысловасці намячае павялічыць выкарыстанне аддзелачнага абсталявання. Значыць, колерная гама тканін, тры

катажу, абутку стане шырэйшай, а ўмела падобраная фурнітура, распрацоўка новых фасонаў створаць разнастайнасць, у якой так зацікаўлены жанчыны. Гандаль, са свайго боку, будзе ўжываць захады, каб у адзін горад або гандлёвае аб'яднанне не паступалі вялікія партыі аднолькавых швейных і трыкатажных вырабаў. Палепшыць падсарціроўку тавараў дапаможа далейшае развіццё матэрыяльна-тэхнічнай базы аптовага гандлю, у прыватнасці, будаўніцтва новых складскіх памяшканняў.

— Часам мы не можам знайсці ў магазіне які-небудзь тавар бытавога прызначэння, нахвост праса або мясарубкі. На гэта нават звярнуў увагу Л. І. Брэжнеў у Справаздачым дакладзе ЦК КПСС XXIV з'езду партыі. Як будзе вывучацца попыт пакупнікоў?

— Мы робім некаторыя крокі ў гэтым напрамку. Вялікая роля ў вывучэнні попыту належыць прадпрыемствам аптовага гандлю. У спецыяльнай сетцы апорных магазінаў будзе арганізавана сістэма выбарачнага ўліку руху тавараў. Заканамернасці, асаблівасці і нечаканыя павароты, якія адбываюцца з попытам, будуць вывучацца, каб можна было своєчасова і кваліфікавана даваць заказы прамысловасці, цвёрда трымаць у наяўнасці асартымент тавараў штодзённага ўжытку і бытавога прызначэння.

— Нам, гаспадыням, даводзіцца кожны дзень наведваць магазіны. Вельмі прыкра, калі пакупка займае шмат часу. Як звесці да мінімуму яго затраты?

— Генеральнай лініяй развіцця савецкага гандлю ў новай пяцігодцы будзе самаабслугоўванне—зручная для пакупніка форма, якая эканоміць час. Калі ў магазіне са старымі формамі абслугоўвання на пакупкі трэба затраціць 15—20 мінут, то ў магазіне самаабслугоўвання—толькі тры хвіліны. Цяпер у нашай сістэме 452 харчовыя і 150 прамтаварных магазінаў (21 працэнт агульнага ліку) працуюць па новаму метаду. У дзевятай пяцігодцы будзе адкрыта не менш 860 магазінаў самаабслугоўвання, праз тры гады іх тавараабарот дасягне 70 працэнтаў агульнага тавараабароту, а да 1974 года на самаабслугоўванне прыойдзе амаль што ўся гандлёвая сетка. Няцяжка падлічыць, колькі гэта эканоміць часу. Работа нялёгкая: спатрэбіцца вялікая рэканструкцыя

замена абсталявання, падрыхтоўка кадраў.

— **Магазін самаабслугоўвання гандлюе ў асноўным фасаванымі таварамі, інакш гэтая форма губляе сэнс. Але ў нашых магазінах фасуюць ва ўласных падсобных памяшканнях, цесных і нязручных. Як будзе вырашацца гэта праблема?**

— Перш за ўсё павялічыцца пастаўка фасаванай прадукцыі з прамысловых прадпрыемстваў: малака ў 2 разы, смятаны ў 3,5 раза, мясных паўфабрыкатаў і алею ў паўтара раза і гэтак далей. Але удзельная вага фасаванай прадукцыі, якую выпускае прамысловасць, яшчэ недастатковая, таму неабходна развіваць механізаваную фасоўку ў гандлі. У Барысаве, Маладзечна, Гомелі ўжо існуюць спецыяльныя фасавачныя цэхі, якія абслугоўваюць гандаль. Сёлета будзе створана 20 такіх цэхаў і 17 ліній па фасоўцы гародніны і пладоў. У Мінску ўвойдзе ў строй цэх фасоўкі цукру і круп магутнасцю 27 тысяч тон у год.

— **У Дырэктывах спецыяльна падкрэслена неабходнасць развіцця матэрыяльна-тэхнічнай базы гандлю. Якія змены адбудуцца ў нашай рэспубліцы?**

— У гарадах Беларусі на будаўніцтва прадпрыемстваў аптовага і рознічнага гандлю прадугледжана выдаткаваць 81,5 мільёна рублёў. У харчовым гандлі асноўная ўвага аддаецца будаўніцтву вялікіх магазінаў з універсальным асартыmentам тавараў. У Мінску, Гомелі, Магілёве, Брэсце, Віцебску ўжо ёсць буйныя магазіны з гандлёвымі заламі на 600—1000 квадратных метраў. Пакупнікі задаволены іх работай. У сталіцы намечана будаўніцтва буйнога «Універсама» з кафетэрыем і аддзелам заказаў. Дарэчы, перавага будзе аддавацца гандлёвым памяшканням, якія стаяць асобна: яны зручнейшыя ў параўнанні з тымі, што ўбудаваны ў ніжнія паверхі жылых дамоў. Такія гандлёвыя цэнтры могуць абслугоўваць тысячы пакупнікоў, эканомячы іх час. Не трэба ісці ў некалькі магазінаў, дастаткова пабыць у адным. Аднак—гэта хацелася б асобна падкрэсліць—трэба, каб пакупнікі дакладна захоўвалі правілы самаабслугоўвання. Напрыклад, дзе-нідзе марудна прыбіраецца карыстанне зручнай магазіннай тарай—кошыкамі. Даводзіцца перакладаць тавары, ствараюцца заторы ў вузлах разліку.

Так што кожная пакупніца—таксама арганізатар гандлю, пра гэта не трэба забываць.

— **Каля 80 працэнтаў работнікаў гандлю—жанчыны. Іх работа вельмі працаёмкая: іншы раз за змену трэба ўзважыць і адпусціць тону прадуктаў, падымаць нялёгка скрынні і мяшкі. Што будзе зроблена для механізацыі працаёмкіх працэсаў у гандлі?**

— Прамысловая фасоўка, пра якую мы ўжо гаварылі, палегчыць умовы тых, хто працуе ў зале (цяпер ужо не за прылаўкам!). Магазіны будуць аснашчацца разнастайным халадзільным абсталяваннем, пад'ёмна-транспартнымі механізмамі, рэзальнымі машынамі, касавымі апаратамі, якія падсумоўваюць заплачаныя грошы. Укараняюцца скразныя перавозкі тавараў ад пастаўшчыкоў у магазіны на паддонах і ў кантэйнерах. Паддоны і кантэйнеры завозяцца з дапамогай пагрузчыкаў адразу ў гандлёвую залу, што скароціць да мінімуму перакладванне тавараў. Ліфты і пад'ёмнікі будуць шырока скарыстоўвацца там, дзе склады размешчаны ў падвалах. Прысценныя, падвесныя дарогі дазваляць пазбегнуць затрат фізічнай працы. Гэтыя выгоды разлічаны не толькі на работнікаў гандлю. Механізацыя не менш важная для пакупніца, бо калі не будзе лішняй перавалкі, лепш захаваецца тавар, зручней карыстацца ім.

— **І яшчэ пра эканомію часу. Мы, жанчыны, ужо ацанілі зручнасць карыстання паўфабрыкатамі і канцэнтратамі. Ці павялічыцца іх продаж у новай пяцігодцы?**

— Так, і значна. У 1975 годзе мы будзем купляць у паўтара раза больш, чым цяпер, рыбных паўфабрыкатаў і кулінарных вырабаў з рыбы, на трыццаць працэнтаў вырасце продаж мясных паўфабрыкатаў і канцэнтратаў. Паколькі многія абедуюць не дома, а ў сталовых, то ім, мусіць, цікава ведаць, што шэсць з дзесяці прадпрыемстваў агульнага харчавання будуць пераведзены на комплекснае забеспячэнне паўфабрыкатамі.

Наша інтэрв'ю закончана. «...цяпер сталіца задача сур'ёзнага павышэння ўзроўню работы, паліпшэння арганізацыі гандлю, укаранення яго сучасных метадаў»,—так вызначыў мэту работнікаў гандлю Л. І. Брэжнеў. Гэта праграма заўтрашняга дня. А ён пачынаецца сёння.

НА двары было марозна і ціха. Радзеў сіні досвітак. Старая Грыпіна падаіла карову. Зайшоўшы ў хату, таропка зачыніла дзверы, каб не напусціць холаду. Паставіла даёнку на лаўку ля стала, зазірнула ў печ. Дровы ўжо добра разгарэліся. Яна схапіла ў качарэжніку вілкі, павярнула чыгун, паставіла яго да агню другім бокам. Потым працадзіла ў гладышкі малако, памыла і павесіла на жэрдачку ля печы цадзілку сушыцца і зноў затупала ля прыпечка.

Цяжкія ногі яе, столькі папахадзіўшы па зямлі, цяпер нібы падзвянелі. Старая шоргала вілкамі, папраўляючы дровы, прыгортвала да кучы галавешкі. Расчырванелая ад агню, яна пастаяла хвіліну, абавёршыся на вілачнік, глядзела, як меншалі язычкі полымя, як зіхатліва бліскала вуголле-жар. Чыстая ружовасць на шчоках, здавалася, памаладзіла твар.

У пярэдняй хаце азвалася дзіця.

— Прачнуўся ўжэ?—узгадавана гукнула старая.—Зараз іду, зараз.

Яна наліла ў бутэлечку гатаванага малака і, нацягваючы на рыльца соску, борздзенька—адкуль той і спрыт узяўся—пашлёпала да дзіцяці.

— Дзімка прачнуўся і естачкі захацеў?—загаварыла, нахіляючыся над калыскай, старая.—Зараз накармлю салавейку свайго, зараз.

Паднесла да дзіцячага роўка соску. Хлапчук ашчарэпіў ручанятамі бутэлечку, пачаў заўзята ссаць малако.

— Ну, снедай жа, мой унучачак, пад'ядай, расці вялікі! На сцяне гучна адбівалі час ходзікі. У нейкі момант злавіўшы іх ціканне ўвагай, Грыпіна неспадзявана падумала, што, мабыць, і дзіця слухае гэтыя гукі. Ходзікі былі даўнія, ужо неаднойчы рамантаваліся, але Грыпіна не збіралася іх выкідаць; яны ж нібы гамоняць, нібы расказваюць штосьці—толькі ўслухацца... Вунь і Дзімка на тапырыў вушкі, значыць, і яму расказваюць...

Ходзікі ўсёлі пад фотакарткай, устаўленай у кардонную рамку, якую старанна размаляваў кветкамі вясковы мастак. Старая падышла, падцягнула гіру. Хвіліну паўзірала ў тварык з шырока раскрытымі, бы ў здзіўленні, вачыма—як усё роўна адшуквала на ім нейкія новыя, не вядомыя ёй дагэтуль рысы. На момант ёй падалося, што Шурык—сын—зараз (было ж калісьці такое на сенакосе) задыхана, з таямнічай радасцю адкрыцця, загаворыць: «Глядзі, мама, як чмель мёд на кветках збірае, глядзі!..» Яна ўздыхнула, стрымліваючы гэтым уздыхам стогн, адразу ссутулілася, стала меншая і прыгорбленая. Вярнулася да калыскі.

— Вялікі расці і дужы.—Голас яе стаў хрыплы, дрыжэў.—І хай табе заўсёды сонейка свеціць у чыстым небе.

Раптам у спакутаванае сэрца глуха ўдарыла трывога. Што накіравана лёсам гэтаму немаўляці? Цяпер, праўда, людзям усмак жывецца, а калі якая, барані божа, зноў

ГАРМОНІК ЧАКАЕ ДЗІМКУ...

Аляксандр КАПУСЦІН

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага.

заваруха пачнецца? Сутаргава біліся думкі, вярэдзілі душу.

Можна, каб прыглушыць у сабе гэты глухі боль. Грыпіна замітусілася, пляснула рукамі.

— Вой-вой, унучачак, што ж гэта я... Забавілася з табою, там жа дровы дагараюць, а мне яшчэ мамцы тваёй і татку сьнеданне згатаваць трэба. Вымерхаюцца на ферме, хутка прыбягуць. Дык ты палляжы, унучак, ціхенька, а я—да печы, дранікаў ім напяку. Яны іх любяць.

Грыпіна спрытна наабірала і надрала на тарцы бульбы. Наскрыляла ў патэльню сала і паставіла на жар. Пакуль прэглася сала, яна пякла дранікі. Рабіла работу сваю як бы механічна, толькі час ад часу старалася падвясельваць свае думкі: цешылася сям'ёю. Во Паўлік нядаўна медалё атрымаў за сваю дбайнасць на ферме, у дэпутаты яго выбралі. А нявестка? І паглядная яна маладзічка. І норавам удалася—ніколі не агрызнецца, не дзярэцца, каб абавязкова, бач, над свякрухай верх узяць. Таксама ж і ў рабоце не мерзне. Дык жа даярка і павінна быць такою. Хто-хто, а Грыпіна ведае гэта.

Але як яна ні намагалася разважаць пра хорошае, радаснае, зноў і зноў няўмольна з'яўлялася тое страшнае, непазбыўнае. Узрушаная трывогай, яна не ў сілах была стрымаць успаміны.

* *

...Восень тады выдалася сухая, халодная. У лістападзе іней шчодро пасерабрыў дахі, пажоўклую траву, дрэвы. Рэчка заблішчэла гладкім лядком.

Дзесьці за лесам бухалі гарматы. Людзі разумелі: акупанты перад пагібельлю будуць асабліва жорстка лютаваць. Усе, хто мог рухацца, схаваліся ў лесе за Княжацкай гарой. Пад наглядам суседзяў падаліся туды і яе дзеці—Шурык з малым Паўлікам. Грыпіна засталася ў вёсцы, яна не магла пакінуць Цімоха: муж быў хворы, зусім нямоглы—дажываў апошнія дні.

Шурык, рухавы і пругкі непаседа, пераначаваўшы за Княжацкай гарой, пабег дадому. Трэба было набраць вады з калодзежа піць малым—іх жа там, такіх, як Паўлік, многа набралася...

Яго схапілі на ўзлесьці—ноччу ў вёску нахлынулі карнікі. Дадому прывялі збітага, акрываўленага. Грыпіна кінулася да сына, пачала абціраць кроў з яго твару. Ссунуўся з печы Цімох, моўчкі ўчапіўся рукамі за стол.

Танканогі доўгі немец з маршчыністай, як у індыка, шыяй нетаропка, спакойна хадзіў па хаце. Ubачыў на крэсле ў кутку гармонік, задаволена ўтаропіўся вадзяністымі вачыма.

— О, музыкі! Кто іграйт, ты іграйт?—тыцнуў ён пальцам Шурыку ў грудзі.—Эта карашо.

Штосьці ёкнула ў Грыпіны ў сярэдзіне. Яна са страхам адчула, як на яе ціснуў, нібыта ўгінаў, голас чужынца. А ў самой надзейка ў сэрцы цеплілася: і ў яго ж, напэўна, дзеці ёсць. Няўжо не злітуецца? Сэрца калацілася ў грудзях і аддавалася стукам у вушах. Ці можна гэта хадзіць на сцяне так глуха цікалі?

— Коўзанкі той захацелася табе, носіць цябе нячыстая сіла ў такое ліхалецце!—прытворна сярдзіта, як для застрашэння, накінулася Грыпіна на сына.—Пачакай, от і я яшчэ ўсыплю. Марш на печ!

— Іграй. — Немец узяў гармонік і падаў Шурыку. Хлопчык, быццам пытаючы згоды, паглядзеў на маці, на бацьку.

— Ну!—пагрозліва панукнуў немец. На твары ў яго з'явілася штосьці падобнае на зларадную ўсмешку. Шурык пераступіў з нагі на нагу, крануў пальцамі гузікі

галасоў. Схіліў галаву, ціха зайграў «Карабейнікі». Пальцы яго, заўсёды такія спрытныя, на гэты раз нібыта здранцвелі, былі нягнуткія.

Немец пастаяў, гойдаючыся на насках, паслухаў. Паклаў кашчавую руку на гармонік.

— Плёхой музыкі, плёхой. Пахавальны марш карошы музыкі, іграй,—нібыта закудахтаў, засмяяўся немец.—Што, нет хацець? Правільна, не хаці. Скажы, гдзе лядзі і скот—і на вуліца, на лёд. А нет—пашоль туды,—ён паказаў пальцам на дол.

Шурык заміргаў доўгімі вейкамі, паціснуў плячыма:

— Не ведаю я пра гэта. На рэчцы быў, на лёдзе коўзаўся.

Немец збалеў ад злосці, губы затрэсліся.

— Дзіця нічога не ведае,—заікаючыся, глытаючы словы ў скарагаворцы, Грыпіна заступіла сабою сына. І ўмомант адляцела да акна—яе таўхануў другі немец, што, набычыўшыся, з насцярожанай зацятасцю сядзеў ля стала.

Шурык цяжка дыхаў. У яго вачах былі страх, боль і гнеў.

— Адкуль што ведаць дзіцяці? Коўзаўся з хлапчукамі на рэчцы,—упрошвала Грыпіна цыбатага карніка.—Нічагусенькі ён не ведае, нічагусенькі. Па дурноце сваёй пабег і во трапіў у бяду.

Яна з усіх сіл стрымлівалася, каб не загаласіць.

Карнік выхапіў з кабуры пісталет, наводмаш разануў ім Шурыка па твары. Прарэзліва рыпнуў, упаў да ног гармонік. На падбародак і грудзі хлапчука хлынула кроў. Яна цурком сцякала на вышмальцаваную ватоўку, буй-

нымі кроплямі капала на гармонік... Грыпіна ўчапілася карніку ў рукаў. Ён ашчэрыў рот з залатымі зубамі і па-збраў на яе так, быццам чакаў нейкай асаблівай уцехі. Падскочыў таўсматы, выцяў яе аўтаматам па галаве. Яна абсунулася на падлогу.

Пабеленая печ, што была перад вачыма, раптам паплыла ў чырвоным тумане. І затым наступіла ноч. У свядомасці, тут жа знікаючы, мільгануў заліты крывёю твар, многа-многа акрываўленых дзіцячых твараў—і Капанчуковых двайнят, і цэлай плоймы Варкі Канаплёвай, і немаўляткі-першынца Волечкі Старынскай... Яна яшчэ паспела жажнуцца гэтым акрываўленым дзецям і правалілася ў чорнае прадонне.

А калі апрытомнела, убачыла: таўсматы лупцаваў гумавай пацугалкай Шурыка. Біў з поцягам—шырока размахнецца, крактануўшы, лупцане і яшчэ пацягне пацугалку. На твары яго пры гэтым не ўздрыгваў ні адзін мускул, і толькі пукатыя вочы неяк дзіўна зачэваліся пад лоб. Шурык закрываў рукамі твар, раскудлачаныя, набрынялыя крывёю валасы ападалі на яго пальцы. Пры кожным удары ён ціха ўскрываў. Хай бы заплакаў, залемантаваў—лягчэй было б!.. Тады ёй усё роўна як стрэліла ў галаву: схапі той вышчарбень і парні ім у чорнае сэрца.

— Ён нічога не ведае!—нема, са здзічэлым жахам закрычала яна і памкнулася ўстаць.

Карнік люта выцяў яе па галаве, у живот, а яна, грабучыся на падлозе, пры кожным удары паўтарала:

— Не ведае дзіця, не ведае нічога...

Шурыка вывелі. Грыпіна яшчэ курчылася на падлозе ад болю, калі за ваколіцай прагучалі стрэлы. Яе сына, скатаванага, знявечанага, расстралялі пад старой касматай бярозай, пад якой спрадвеку цёплымі веснімі вечарамі збіраліся спяваць песні хлопцы і дзяўчаты...

* *

Напёкшы дранікаў, Грыпіна ссыпала іх у макотрык, заліла тлушчам і вывернула туды скваркі са смажанай цыбуляй. Зачыніла юшку ў коміне, згрэбла вуголле ў кучу і, калі яно пабралася белым попелам, прыставіла да яго макотрык—хай дранікі ўтушацца. Затуліла заслонкаю печ, пастаяла, панюхала, ці не чадна.

— Ба-ба-ба-ба,—пачулася з пярэдняй хаты.

— Зноў клічаш бабу, унучак?—шчасліва адгукнулася старая.—Зараз іду, зараз вазьму свайго саколіка.

Яна памыла пад рукамынікам рукі, выцерла іх кужэльным, добра выбеленым ручніком, расперазала і паклала на лаўку фартух. На хаду папраўляючы мулятаную кофту, падалася да ўнука, падумала: «Растуць во дзеці, як тыя высадкі на градзе, ці даўно толькі на свет белы з'явіўся, а ўжо бабу гукае».

— Дзімка гуляць хоча? Зараз мы з Дзімкам пагуляем, зіму паглядзім.—Яна ўзяла ўнука на рукі, пагушкала, бы ўзважваючы,—ладненькі цельпучок.

Сонца супілася праз рэдкую хмарку і пазірала над вільчыкам суседняй хаты: дахі, дрэвы, вуліца былі белыя, пераліваліся безліччу іскрынак першага снегу. Паўз акно пырхнула сініца. Села на галінку бярозы, пакруціла галавой туды-сюды, пераскочыла на другую галінку і завінекла сярэбраную бразготкай. На двары, віхурачы снег, круціўся, ганяючыся за сваім хвостом, шустры шчанюк Шарык.

— Вунь птушачка песеньку Дзімку спявае, а вунь сабачка як гуляе—паглянь, унучак. Паглянь...—Яна прыклала дзіцянае ручаньтка да сваёй шчакі і на імгненне ёй падалося, што гэта Шурыкава рука. Можна ад таго так, што ўбачыла, якой ласкавай цеплынёй засвяціліся Дзімкавы вочы-васількі—якраз як у Шурыка, бывала.

У хлеме запознена закукарекаў певень. «Ачомаўся, лайдак, людскія калі ўжо світанак прапелі, а ты толькі вочы прадраў,—усміхнулася Грыпіна.—От жа лайдак, паспадзявайся на цябе, каб не ходзікі...» З вуліцы пачуліся вясёлыя галасы, смех, потым у сенцах мякка затупалі—абівалі снег з валёнак. Гэта вярталіся сын з нявесткай з фермы. «Дзякуй богу, ідуць...»—абрадавалася іх голаз і смеху старая. А сама ўсё пазірала ў акно і шчыльнай туліла да сябе ўнука, гушкала яго.

— Я палюяю свайго саколіка, а ён будзе расці вялікі. І на гармоніку будзе іграць, як яго дзядзька Шурык. Вунь ён, гармонік, у куфры ляжыць. Чакае Дзімку...

ПАД ЗНАКАМ ПАЭЗІІ

Мы—добрыя суседзі па рабоце: «Вясёлка» і «Маладосць», Калі рэдактар «Вясёлкі» Васіль Вітка не ў ад'ездзе і не ў адпачынку, не дзе ў палове дня ён зойдзе да нас у пакой і, усміхнуўшыся крышку іранічна, крышку збянтэжана, скажа:

— Ці ёсць у вас час? От тут я «сціха» склаў. Са сваёй галавы. Можна паглядзіце?..

І стаіць, трымаючы ў руцэ некалькі спісаных аркушаў паперы—ні даць, ні ўзяць вясковы бядак-паэт, які, леваю рукою закрываючыся ад жончынага вілачніка, беражліва трымае ў правай складзеныя «са сваёй галавы» вершы.

Мне не выпала шчасце ведаць у жыцці Кузьму Чорнага, але, кажучы, ён быў такі: скажа слова-другое, і перад табою жывы-жывенечкі чалавечы характар—бяры і ўстаўляй яго ў твор. Нездарма ж яны так дружнылі, Кузьма Чорны і Васіль Вітка, нездарма так любілі адзін аднаго. Цімох Васільевіч, як самае дарагое, беражэ газетны аркуш, на палях якога непаслухмяная ўжо рука хворага Чорнага вывела: «Цімашок...» і хацела, відаць, напісаць яшчэ нешта вельмі запаветнае, ды не змагла, не паспела.

А часта бывае і так. Зойдзеш да Цімоха Васільевіча з якою-небудзь навіною—пустое рэдактарава крэсла, сумуюць на сталае ёмкія стосы, часопісаў—Цімох Васільевіч не пакладзе ў шафу непрачытаным ніводзін.

— А дзе ж ваш рэдактар?

— У Карэлію паляцеў,—скажучы адзін раз.

— У Магнітагорску,—адкажучы другі.

— На раён паехаў,—скажучы на трэці.

Яго нястомнасці, яго маладой, гарачай цікавасці да жыц-

ця можна толькі пазайздросціць. Ён вернецца з Карэліі і будзе расказваць пра гэты новы, адкрыты для сябе свет,—прытым, расказваць так, што табе здасца, нібыта і ты пабываў там, дзе ён; вернецца з раёна і прывязае цэлы мех найярчэйшых уражанняў пра школу, пра настаўнікаў, пра вясковае жыццё, цэлы рой думак, і радасных, і балючых. Пройдзе нейкі час—і гэтыя думкі адгукнуцца ў яго вершах, апавяданнях, артыкулах, а то і проста ў выступленні—на сходзе ці на якім пасяджэнні. І гэта будзе тое, пра што варта задумацца кожнаму.

Інтэнсіўнасць духоўнага жыцця, шырокі дыяпазон інтарэсаў—вось што характэрна для Васіля Віткі, мастака і чалавека. Відаць, таму яго не ўтрымаў у сваіх моцных абдымках «свой час», як утрымлівае многіх: аддаўшы яму належнае, паэт са спраўнасцю кадравага вайскоўца службы сённяшняму дню, чэрпаючы з яго натхнення і плацячы за гэта золатам свайго чаканнага слова.

Але што гэта я ўсё: «паэт» ды «паэт»... Вунь ужо крыўдліва надзьмула губкі праявічая муза і незадаволеная моршчыцца крытычная: а мы, маўляў, што—не натхнялі хіба? Хіба не пакланяўся ён і нам?.. Ваша праўда, мілыя капрызніцы, пакланяўся. Хто не помніць апавядання Васіля Віткі пра вяргіні, што растуць у гародчыку пад акном, і пра позняе, абпаленае восеньскім холадам каханне! Або артыкулы, прысвечаныя творчасці маладых і праблемам развіцця беларускай паэзіі... Або апавяданні-ўспаміны пра людзей, што сустраліся яму на жыццёвай дарозе. Усё гэта вартае рукі добрага майстра.

Але ўсё ж, калі верыць паданню нашых далёкіх продкаў, што кожны чалавек нараджаецца пад сваім асаблівым знакам, то мне ўяўляецца, што над случкаю вёскаю Еўлічы пад самы той час, калі ў Васіля Крыска нарадзіўся сын Цімох, узышоў і стаў над саменькаю Васілёваю хатаю высокі, светлы Знак Паззіі. З таго часу ён і свеціць паэту ўсё жыццё. Муза паззіі любіць Цімоха Васільевіча з гадамі ўсё больш і больш, ды, відаць, і ён яе — таксама...

Паззія Васіля Вітка — з'ява вельмі цікавая ў беларускай літаратуры. Гэта — вялікі, добры свет, у якім жыве трапяткая чалавечая думка, разумная дабрата, шчырая любоў да ўсяго жывога на зямлі, горкая ўсмяшка з усяго недасканаласці, не вартага чалавека. І ўжо зусім выключная з'ява не толькі ў беларускай, але і ва ўсёй савецкай літаратуры — яго паззія для дзяцей. Гэта — цэлая школа дабрата, сумленнасці, прыгажосці, школа высокай гуманнасці і шчырасці. Чалавек разумны і мудры, Васіль Вітка ведае, на каго нам трэба сёння ўплываць, каб на зямлі рос чалавек, варты свайго высокага прызначэння.

Васілю Вітку споўнілася шэсцьдзесят гадоў, гэта ўзрост Мудрасці, узрост Далёкага бацання. Пажадаўшы паэту добрага здароўя, будзем чакаць ад яго новых твораў: яго нястомнасць — зарука таго, што наша чаканне не будзе дарэчным. А гады — што ж... Ад іх не адмовішся, іх трэба несці. Нясіце ж іх, Цімох Васільевіч, лёгенька, як рэштата хмелю, і няхай гэты пах заўсёды стаіць у Вашым добрым свеце.

Вера ПАЛТАРАН

Васіль ВІТКА

Казкі дзеда Васіля

Жыў на свеце дзед Васіль,
За плячыма мех насіў.

Дазналіся мышкі,
Што ў мяшэчку кніжкі,

Разгрызлі завязкі,
Бачаць, ажно ж — казкі.

Сталі клікаць дзяцей:
— Гэй, сюды ўсе хутчэй!

Ёсць тут маляванкі,
Складанкі-чытанкі,

Байкі-самаграйкі,
Песні-калыханкі,

Жарты-перакруткі,
Гулі-самагудкі,

Лічылкі, загадкі,
Ладачкі-ладкі...

Падыходзьце, малышы,
Кожнаму пацешка ёсць!

Дзед Васіль, а ты пішы
І яшчэ нам прынось.

Бабіны госці

Ладачкі-ладкі,
Дзе былі! — У бабкі.

Што пілі вы! — Малако.
А што елі! — Ко-ко-ко.

Доўга ж вы сядзелі,
Доўга пілі, елі.

— А мы не сядзелі —
Цэлы дзень дурэлі.

Мы і заўтра пойдзем
Да бабулі нашай —

Абцякала бабка
Бярозавай кашы.

Дарожка

Кую, кую ножку,
Паеду ў дарожку.

Дарожка крывая,
Кабылка сляпая.

Еду, еду, еду,
Не натраплю следу.

Пасаджу дзіцятка
Я на казлянятка.

Казлянятка ўпала,
Ножку паламала.

Сын прачнуўся рана,
Сеў ён на барана.

Баранок падбіўся,
А сыночк зваліўся.

Барана пакіну,
Завяду машыну.

АДКАЗ ПАШТАЛЬЁНУ

— Як аплачваецца праца паштальёна? — пытаецца А. Л. Паўлава з вёскі Замошша Любанскага раёна. На пісьмо паштальёна адказвае міністр сувязі БССР тав. Афанасьеў.

Перш за ўсё, начальніку Любанскага вузла сувязі дадзена ўказанне перагледзець граніцы даставачных участкаў паштальёнаў аддзялення сувязі Дарасіно, каб больш раўнамерна размеркаваць нагрузку.

Аклад паштальёна 62 руб. 50 кап. Апрача аклада, Вам, тав. Паўлава, кожны месяц павінна выплачвацца прэмія з фонду зароботнай платы ў размер 20% і з фонду матэрыяльнага заахвочвання ў размер 20% сумы прыбыткаў, атрыманай ад рэалізацыі знакаў паштовай аплаты.

Прадпрыемствы сувязі выдаюць паштальёнам бясплатна спецовопратку (ватовую куртку і непрамакальны плашч) і спецабутак (скураныя чаравікі з тэрмінам носкі 6 месяцаў або замест іх боты з тэрмінам носкі 9 месяцаў). Выдаецца таксама форменнае адзенне (паўпаліто, летняя і зімовая сукенка-касцюм) са зніжкай 75% кошту.

ЯНА З НАШАЙ ВЁСКІ

Дарагая рэдакцыя!
Прачытаў я «Слова да сяброў...», і мне захацелася расказаць табе пра адну жанчыну з нашай вёскі. Хай прагучыць маё шчырае слова аб сельскім працаўніку.

Працуе Надзея Ульянаўна Савіна ў трэцяй брыгадзе калгаса імя Жданава. Добра працуе. На старанную калгасніцу раўняюцца ўсе. Летам яе можна ўбачыць за апрацоўкай пасеваў буракоў на вічынскіх палях. Восенню — ва ўрочышчы «Грычыны» на ўборцы прапашных культур. Зімою Надзея Ульянаўна працуе на ферме на вывазцы гною або нарыхтоўцы кампостаў.

У адрас Надзеі Ульянаўны можна пачуць добрыя словы і ад калгаснікаў, і ад кіраўнікоў калгаса. Шмат разоў яе працу адзначала праўленне калгаса, яе партрэт знаходзіцца на Дошцы гонару ў Дварэцкім сельскім клубе. Яна ўзнагароджана медалем «За доблесную працу. У азнаменаванне 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна».

Надзея Ульянаўна не толькі добрая працаўніца. Разам з мужам Кузьмом Сцяпанавічам яна выхоўвае траіх дзяцей. Старэйшы, Косця — вучань сёмага класа, малодшы, Іван — другога. Дзяўчынка Марыся вучыцца ў пятым класе.

Шчасліва жыве гэтая калгасная сям'я. Па працы людзям — пашана, гонар і дабрабыт.

Павел ПАУЛОВІЧ

Вёска Вічын,
Лунінецкі раён.

НАРАДЖЭННЕ

Вітаць з'яўленне на свет новага чалавека кветкамі—старая добрая традыцыя. У Мінскім гарадскім радзільным доме яны ні зімой нават, ні ранняй вясной—не навіна. Але ў той сакавіцкі дзень тут была такая процьма кветак—цэлае мора! Іх прынёслі былія і сённяшнія пацыенткі, удзячныя бацькі, прынёслі калегі-медыкі, што прыйшлі павіншаваць калектыў з высокай урадавай узнагародай.

«За заслугі ў арганізацыі кваліфікаванай медыцынскай дапамогі жанчынам узнагародзіць Мінскі гарадскі радзільны дом ордэнам «Знак Пашаны»...

Кароткі, афіцыйны, але хваляючы тэкст Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР... Міністр аховы здароўя БССР М. Я. Саўчанка, загадчык гарадскога аддзела аховы здароўя А. І. Бондараў і многія іншыя, хто выступіў у той дзень на мітынг, казалі шмат такіх цёплых і сардэчных слоў у адрас урачоў, акушэрак, медыцынскіх сяцёр і санітарак, што на вачах міжволі з'яўляліся слёзы.

Не, не было ў гэтых шчырых словах ні залішняй хвалы, ні перабольшання. Проста ўсё, што яны лічылі звычайнай, будзённай справай.—трывожныя выклікі, начныя дзяжурствы і іншыя клопаты, да якіх медыкі прывыклі, як маракі да штормаў,—нібыта паўстала ў новым, нязвыклым свеце. У памяці ўзніклі асобныя цяжкія аперацыі, стомленыя твары калег. Прымнілася ветэранам, у якіх умовах пачыналі працаваць—тады, дваццаць пяць гадоў назад.

...Разбураны вайной горад, нястачы не азмочылі ў той год радасці сустрэч. Вярталіся з фронту мужы, жаніхі. Гулялі вяселлі, а неўзабаве на свет паяўляліся новыя грамадзяне. Жыццё ішло сваёй хадой насуперак усім цяжкасцям. Статыстыка сведчыць, што менавіта на тыя першыя пасляваенныя гады прыпаў самы высокі працэнт нараджальнасці.

Гарадскі радзільны дом размясціўся спярша ў маленькім прыстасаваным памяшканні. Цесна, нязручна, вялікія перагрузкі. З кожным днём усё вастрэй паўставала

патрэба ў новым доме. Спраектавалі архітэктары будынак на сто ложкаў, а жыццё прымусіла на хад перарабляць праект. Мусілі надбудоўваць яшчэ адзін, трэці паверх, расставілі яшчэ сто ложкаў. Як радаваліся тады новаму прасторнаму памяшканню, з якім энтузіязмам узяліся за работу!

Сёлета калектыў радзільнага дома адзначыў дваццацігоддзе з дня навастання і дваццаціпяцігоддзе існавання. Многія з яго першых пацыентаў ужо бабулі. І хоць жыўць у процілеглых канцах горада, але ўсё роўна вязуць сюды, на вуліцу Валадарскага, сваіх дачок і нявестак, «штурмуець» дзверы кабінета галоўнага ўрача, спасылаюцца на псіхалогію: «Я ж тут у вас нарадзіла першынец і так удала, дык і ў дачкі ўсё будзе добра!».

—Цяжка ўстаяць супраць такіх «довадаў». Апрача таго, ёсць такое павер'е, што парадзіхам нельга адмаўляць,—жартуе галоўны ўрач Г. І. Багданава.—Вось і парушаем парадак: прымаем «чужых» парадзіх, ставім недазволеныя раскладушкі.

«Довады», шчыра кажучы, іншы раз прыдумляюцца на хад. Імкнуцца сюды жанчыны таму, што добрая слава ідзе пра гарадскі радзільны дом. А добрую славу нараджаюць добрыя справы.

Лічы, нават самыя высокія, звычайна мала цікавяць людзей. Але хіба не ўразіць такі факт: вось ужо некалькі гадоў у Мінскім гарадскім радзільным доме няма ніводнага выпадку мацярынскай смяротнасці! Як дасягнулі гэтага? Упартай, карпатлівай працай, імкненнем да ўсяго новага, перадавога.

Пытанне «Што новенькага?» мы прывыклі лічыць банальным. Але калі сустракаешся і размаўляеш з галоўным урачом Ганнай Ільінінай Багданавай, абавязкова ўспамінаеш першапачатковы сэнс гэтых слоў. Яе, энтузіяста, чалавека творчага, турбуюць і хваляюць «дробязі», якіх часам не заўважаюць іншыя. Чалавек творчы, ініцыятыўны валодае, як правіла, і яшчэ адной каштоўнай якасцю—не толькі цалкам аддавацца рабоце самому, але

і захапляць сваім прыкладам іншых. І ў Мінскім гарадскім радзільным доме заўсёды ёсць «новенькае».

Спрадвеку чаканне дзіцяці атоесамлялася ў жанчын з пачуццём страху перад болям. Лічылася, што гэта натуральна і дапамагчы парадзіхам нельга. Медыкаментозныя сродкі дзейнічаюць, на жаль, нядоўга. Паўторна іх ужываць не бяшкодна і для маці, і для будучага дзіцяці. А навакаін цалкам проціпаказаны цяжарным жанчынам. І вось—нават не верыцца—роды без болю!

—Анестэзіялогія—навука маладая наогул. А ў акушэрства яна прыйшла зусім нядаўна. Летась мы першыя ў рэспубліцы ўкаранілі гэты метады абязбольвання,—расказвае загадчыца радзільнага блока Валянціна Уладзіміраўна Юрэвіч.—Цяпер у нас чатыры ўрачы-анестэзіёлагі. Гэта дае магчымасць арганізаваць кругласутачнае дзяжурства.

Разам з Валянцінай Уладзіміраўнай ідзём у аддзяленне. У перадродавай палатцы незвычайная цішыня. На ложках некалькі жанчын. Уважліва сочаць за імі медыцынскія сёстры. Першы стог—і да ложка падвозяць нарकोзны апарат «НАП-60». Дзяжурны ўрач-анестэзіёлаг І. І. Юдзіцкі рэгулюе на шкале патрэбную дозу заксісу азоту і кіслароду, падносіць жанчыне дыхальную маску. Некалькі глыбокіх удыхаў, і твар святлее: боль сціхае.

—Вось так вучым жанчын дыхаць,—расказвае Валянціна Уладзіміраўна.—Вельмі да спадобы ім наша «тэхніка». Для здароўя яна зусім бяшкодная. Наадварот, пэўная доза кіслароду нават карысная для здароўя будучага дзіцяці.

У аддзяленні паталогіі цяжарнасці таксама ёсць навіны тэхнікі—фонаэлектракардыёграф і энцефалограф. З іх дапамогай урачы сочаць за станам плода і парадзіхі.

Новая апаратура з'явілася і ў жаночай кансультацыі роддома, якую вось ужо восемнаццаць гадоў узначальвае Вера Паўлаўна Іванова. Гэта па яе ініцыятыве ўрачы шэфтуюць над 17 прадпрыемствамі, дзе большасць працуючых—жанчыны. Новым у рабоце кансультацыі сталі прафілактычныя агляды «неарганізаванага» жаночага насельніцтва—хатніх гаспадынь, пенсіянерак. Абышоўшы кватэры, акушэркі склалі спісы, потым выслалі жанчынам запрашалыя паштоўкі з просьбай з'явіцца ў кансультацыю. Да старых і хворых урачы прыходзілі дамоў. Летась на участку прайшлі

прафілактычны агляд 85 працэнтаў хатніх гаспадынь. Пасля ўрачы прааналізавалі вынікі, склалі спісы кожнай групы хворых і цяпер пільна назіраюць за імі.

Каб эканоміць час урача, перабудавалі работу рэгістратуры. Як цяпер разумна арганізавана картатэка! Картачкі цяжарных жанчын маркіраваны чырвонымі і сінімі сцяжкамі, і адразу відаць, які тэрмін цяжарнасці, у якім стане знаходзіцца парадзіха.

Можна шмат расказаць пра навуковыя пошукі, якія вядуць практычныя ўрачы пад кіраўніцтвам доктара медыцынскіх навук В. Р. Лінкевіч, пра іх шэфскую работу ў сельскіх бальніцах Міншчыны, пра лекцыі і гутаркі з будучымі бацькамі, з падлеткамі. Можна назваць шмат пераканаўчых лічбаў, якія адлюстроўваюць работу ўстановаў. Але хочацца хоць коратка расказаць пра ўмелых, адданных сваёй справе людзей, чымі рукамі здабыты гэтыя высокія паказчыкі.

Сёння ў Мінскім гарадскім радзільным доме 275 медыцынскіх работнікаў. Амаль палова іх працуе тут дваццаць і больш гадоў—урачы Н. А. Абраменка, А. Ю. Струкава, В. У. Юрэвіч, Г. І. Петухова, Э. І. Слесарэнка, М. Д. Букацкая, акушэркі К. У. Голуб, А. Д. Клімакова і іншыя. Залаты фонд...

Ветэран радзільнага дома—санітарка родавай залы Юлія Іванаўна Марцынкевіч. Да яе парад прыслухоўваюцца нават вопытныя ўрачы. Самае інтымнае давяраюць жанчыны ўрачу Ніне Мітрафанавне Раманоўскай. Яна ўсімі сіламі імкнецца памагчы жанчыне стаць маці. Вось ужо некалькі гадоў урач паспяхова вылечвае бясплоддзе. Летась 30 яе пацыентаў адчувалі радасць мацярынства.

Адказны ўчастак работы і ў акушэркі Іны Іванаўны Астраўлянчык. Нядаўна яна закончыла курсы і працуе метадыстам лячэбнай фізкультуры, паспяхова спалучае заняткі фізкультурай з псіха-прафілактычнай падрыхтоўкай цяжарных жанчын.

...Шчасце мацярынства... З чым параўнаць усялякую і апетую ўсімі паэтамі зямлі радасць і таямнічасць з'яўлення на свет новага чалавека! І калі ля вытокаў жыцця ласкавыя і моцныя рукі падымуць дзіця, каб яго ўпершыню ўбачыла маці, калі да першага ўздыху, першага біцця сэрца, заміраючы, прыслухоўваюцца людзі ў белых халатах,—верыш: мацярынства—гэта і іх шчасце.

В. ПІЛЕЦКАЯ.

друга, бласлаўляе яго на ратныя подзвігі ў імя вызвалення Радзімы. З вершаў паэтэсы паўстае мужная жанчына, жонка і маці, салдатка і працаўніца. Будучы за межамі сваёй Беларусі, яна рвецца туды...

Паэтэса яшчэ і яшчэ раз у думках вяртаецца ў родны край, у куток сваё маладосці, у бацькаву хату, і з болей думае аб зверствах акупантаў на акупіраванай зямлі. Яна заклікае байцоў і партызан хутчэй вызваляць Радзіму, знішчаць бандытаў, ворагаў нашай зямлі. Яна стварае вобраз снайпера з вострым зрокам і вялікай мужнасцю («Снайпер»), піша працуды патрыятычны верш «Беларусі», звяртае сваё гарачае слова да Я. Купалы: «Устань, Купала! Звонкіх струн краніся спеўнаю рукою...» («Песняру»).

У ваенных і пасляваенных вершах К. Буйло многа горкага, трагічнага. Інакш і быць не магло. Яна глыбока перажывала агульна-народнае гора, незваротныя страты, незагойныя раны свайго сэрца. Але мужнасць і сіла жыцця бяруць верх, і паэтэса ўслаўляе радасці быцця, вечную прыроду, працу, каханне маладых, наш мірны дзень.

Як і іншыя беларускія паэты, К. Буйло ня-

«ВЫБРАНАЕ» КАНСТАНЦЫІ БУЙЛО

У адным са сваіх вершаў, прысвечаных Янку Купалу, Канстанцыя Буйло пісала:

...Дом твой быў мне прызны заўжды,
Ты спрыяў мне з пачуццём глыбокім.
Мо таму, што на шлях твой шырокі
Я драбнютка клада сляды...

Першы зборнік маладой паэтэсы «Курганная кветка» (1914 г.) рэдагаваў Я. Купала, ён тады збіраў вакол сябе творчыя сілы беларускай інтэлігенцыі, быў для іх лепшым другам і настаўнікам. Дружба з Я. Купалам і яго жонкай Уладзіславай Францаўнай прайшла праз усё жыццё К. Буйло і пакінула значны след у яе творчасці.

Творчы шлях старэйшай беларускай паэтэсы няроўны: былі ў яе ўзлёты і спады, гады інтэнсіўнай працы і зацішша. Не чутно было яе голасу ў 20-я—30-я гады. У суровы ваенны час яна зноў вярнулася да творчай працы, каб ужо не пакідаць яе больш. У пасляваенны час выходзілі зборнікі: «Світанне», «На адноўленай зямлі», «Май», кніжкі для дзяцей.

Што ж у яе самае лепшае, непаўторна-асабістае? Па-першае, шчырае, глыбокае любасць да свайго краю, да Беларусі. І тут паэтэса знаходзіць простыя, задушэўныя словы:

Люблю наш край — старонку гэту,
Дзе я радзілася, расла,
Дзе першы раз пазнала шчасце,
Слязу нядолі праліла.

Хто ў Беларусі не ведае гэтай песні, якая стала ўжо народнай? А словы песні належыць К. Буйло.

Найбольш уражваюць вершы К. Буйло ваеннага часу з іх глыбокімі, трагічнымі пачуццямі і перажываннямі. Маючы асабісты пачатак, яны ўзнімаюцца да шырокага абагульнення. З ваеннай нізкі К. Буйло паўстае тыповая беларуская жанчына-патрыётка, якая душою на полі бою, там, дзе яе каханы. Гэта жанчына спазнала сапраўднае, шчырае каханне, якое зрабіла яе шчаслівай, натхніла на працу і барацьбу. Яна, верная свайму каханню, самааддана чакае

мала вершаў напісала аб ролі і значэнні паэзіі, песні ў жыцці народа і асобнага чалавека. Паэзія, паводле яе глыбокага пераканання, мае вялікі грамадскі сэнс, яна заклікае дапамагаць людзям, весці іх за сабой, узбагачаць іх душу і розум высокімі думкамі і пачуццямі, выхоўваць іх. У гэтай сувязі цікавы верш «Скарбы»: найвялікшым багаццем яна лічыць чалавечую дружбу, талент, добрую ўсмешку, водар кветак, каханне.

Паэтэса вельмі любіць найлепшую пару ў жыцці чалавека — маладосць і прысвячае ёй свае вершы. Маладая душою, яна не хоча змірыцца са старасцю: «Я цябе не клікала, прыйдзі пазней». Але — нічога не зробіш, гады бяруць сваё. І паэтэса думае аб сэнсе жыцця, аб нялёгкіх яго дарогах, аб багатай восені, якая падлічвае здабыткі ў працы. Яе вершы апошніх год поўныя роздуму, развагі, сумненняў, пераацэнкі каштоўнасцей. Яны цікавыя, змястоўныя і з найбольшай паўнатай зразумелыя для людзей сталага ўзросту («Старасць», «Восень», «Пройдзе дзень...», «Стуліць бы вочы і заснуць»).

Старасць, гаворыць паэтэса, пачынае ўсё ўспамінаць і пераацэньваць: «усё іначай быць магло, перарабіць бы ўсё дазвання». Але бяда чалавека ў тым, што нічога вярнуць і нічога перарабіць ён ужо не можа. Час ідзе толькі ў адным напрамку, толькі ўперад і, хоць залечвае горыч і скруху, але нічога назад не вяртае, нічога папярэць не дае.

Хочацца закончыць гаворку пра творчасць К. Буйло адным з лепшых яе вершаў, змешчаным у кнізе «Выбранае»:

Хоць і сыду я ў цень — надзея не загіне.
Не просты быў мой лёс, нялёгка я жыла,
Працяг майго жыцця я прачытаю ў сыне,
Я аддала яму шмат сэрца і цяпла.
Пакіну людзям я ўсе думы, песні, кнігі,
У вершах голас мой праз годы ажыве...

М. БАРСТОК.

Новая мастацкая кінакарціна «Дзядзя Ваня» пастаўлена рэжысёрам Андрэем Міхалковым. Канчалюўскім на кінастудыі «Масфільм» паводле аднайменнай п'есы А. П. Чэхава.

— Пра гэту п'есу, — гаворыць выканаўца ролі дзядзі Вані вядомы артыст Інакенцій Смантуноўскі, — у свой час з захапленнем гаварыў А. М. Горкі, яе высока цаніў Ул. І. Ленін. Не выпадкова яна дагэтуль не сыходзіць са сцэн тэатраў шмат якіх краін свету.

Якім я бачу свайго героя, Івана Пятровіча Вайніцкага? Разумным, усебаковым талентам, вельмі добрым чалавекам, вялікай трагедыя якога заключана ў вельмі познім прасвятленні, ва ўсведамленні таго, што ён аддаў усе сілы і сродкі поўнай нікчэмнасці...

Мне хочацца, каб у фільме ярка і зусім сучасна прагучала чэхаўская думка аб канчатковай перамозе добра над злом, творчасці над разбурэннем.

У карціне заняты народны артыст СССР Сяргей Бандарчук. Ён іграе ролю доктара Астравы. У галоўных ролях здымаліся таксама Ірына Мірашнічэнка і Ірына Купчанка.

Выпускаецца на экраны рэспублікі новая мастацкая

ЭКРАН

Кадр з кінафільма «Нечаканае каханне».

Кадр з кінафільма «Выпадак з Палыніным».

кінастужка «Начная зме-на» вытворчасці кінастудыі «Ленфільм». Аўтары сцэна-рыя Аляксандр Гельман і Таццяна Калецкая, рэ-жысёр-пастаноўшчык Леанід Менакер.

Шмат давялося перажыць за адну начную змену ма-ладому герою карціны — прабу, будучаму інжынеру Яўгенію Грыбаву: тут і аса-бістая драма, здрада каха-най, сварка з членамі бры-гады, сутычка з людзьмі, якія імкнуцца выканаць план любой цаной, не грэ-буючы самымі несумленны-мі сродкамі. І за ўсімі яго ўчынкамі адчуваецца ўрокі непрымірымасці і дабраты, атрыманыя ад старога бры-гадзіра Паўла Ягоравіча Па-намарова.

Да Панамарова цягнуцца ўсе асноўныя лініі фільма, да яго ў цяжкую гадзіну прыходзяць героі. І знахо-дзяць парад і падтрымку. У ролі Панамарова зды-маўся народны артыст СССР Юрый Талубееў, у ролі Гры-бава — Генадзь Каралькоў.

Шырокаэкранная мастацкая кінааповесць «Выпадок з Па-лыніным» пастаўлена рэжы-сёрам Аляксеем Сахаравым

Кадр з кінафільма «Круці-на».

на кінастудыі «Масфільм» паводле сцэнарыя Канстан-ціна Сіманова. Гэта хваляю-чае апавяданне пра сустрэ-чы на перакрывацтвах вай-ны, пра каханне, пра вялі-кую чалавечую дружбу. Цэнтральнае трыо — лётчык-знішчальнік Палынін, фран-тавая актрыса Галіна Пят-роўна, рэжысёр Балакіраў. Над гэтымі ролямі працавалі Алег Яфрэмаў, Анастасія Вярцінская, Алег Табакоў.

Будзе дэманстравацца но-вы беларускі мастацкі фільм «Нечаканае каханне». Аўта-ры сцэнарыя Генадзь Бека-рэвіч і Фёдар Конев, рэ-жысёр-пастаноўшчык Іосіф Шульман. Дзея карціны ад-бываецца ў нашы дні на Палессі. Галоўны герой, у мінулым капітан рачнога флоту Аляксей Канцавы, прыязджае ў роднае сяло. Тут ён знаходзіць сваё ка-ханне, любімую працу і на-заўсёды астаецца з людзьмі, сярод якіх вырастае...

Р. КРОПЛЯ.

ХУТКА ЭКЗАМЕНЫ

НЕУЗАБАВЕ ў вестыбюлях школ можна будзе ўбачыць аб'явы: «Да экзаменаў засталася... дзён!» Кожную раніцу васьмікласнікі і дзесяцікласнікі з цікавасцю і неспа-коем будуць пазіраць на лічбу, якая няўмольна адлічвае дні, што засталіся да самай адказнай пары ў жыцці школьніка...

Настаўнікі задаюць на дом пара-графы «на паўтарэнне», займаюцца з адстаючымі, усё часцей напамінаюць: «Хутка экзамены».

Ну, а бацькі?

Кожная маці і кожны бацька ўспры-маюць экзамены як важную падзею ў жыцці сям'і, як падзею, ад якой у вялікай меры залежыць будучыня іх сына або дачкі. І, вядома, жадаюць, каб іх дзеці паспяхова справіліся з гэтай важнай задачай.

Але аднаго жадання недастатко-ва. Бацькі павінны дапамагчы дзецям пераадолець гэты адказны этап іх школьнага жыцця.

Перш за ўсё неабходна паклапаці-ца пра здароўе дзяцей. Напрадвесні арганізм школьніка слабее ад пера-тамлення і ад памяншэння колькасці вітамінаў. Вясоў дзеці (незагартава-ныя — асабліва) часцей прастуджа-юцца. Гэтаму спрыяюць рэзкі пера-ход ад зімовага да веснавага адзення, сыры абутак, ваганні тэмпературы паветра.

Трэба засцерагаць дзяцей ад пра-студы. Пропускі ўрокаў у апошні чвэрці перашкодзяць завяршэнню на-вучальнага года. Неабходна захоўваць строгі рэжым харчавання, дапаўняць ежу вітамінамі — павялічыць коль-касць сокаў, салатаў, фруктаў, гарод-ніны, малочных прадуктаў.

Калі ў школьніка веды недастатко-ва моцныя, няхай бацькі сходзяць у школу, пагутараць з класным кіраўні-ком, настаўнікамі-прадметнікамі. На-стаўнікі параяць, на што перш за ўсё звярнуць увагу, чым памагчы.

Падрыхтоўка да экзамена прыму-шае школьніка працаваць вельмі на-пружана, за некалькі дзён паўтарыць матэрыял, пройдзены за год. Без уме-ла і дакладна арганізаванага распа-радку дня тут абыйсціся немагчыма.

Хочацца даць некалькі парадаў.

Уставаць школьніку трэба не паз-ней як у 7 гадзін. Зрабіць зарадку, памыцца, паснедаць і займацца да абеду (да 13—14 гадзін). Пасля кож-най гадзіны заняткаў няхай робіць не-вялікія перапынкі для адпачынку і размінкі, пасля абеду гадзіну-дзве ад-пачне ці, калі гэта магчыма, — паспіць. Затым, прыкладна з 15—16 гадзін да 19—20 — зноў заняткі. Спаць класіся не пазней 22—23 гадзін, а перад гэ-тым абавязкова прагуляцца па све-жым паветры, тады начны адпачынак будзе больш паўнацэнны.

І ні ў якім разе не пакідаць усё на апошнія дні — не вучыць запойна, «у апошнюю ноч». Гэта непрадукцыйна і, апрача таго, выклікае ператамленне нервовых клетак мозгу.

Бацькі часта задаюць нам пытанне: ці добра тое, што дзеці збіраюцца для

падрыхтоўкі да экзаменаў, ці не замі-нае гэта паспяховым заняткам?

Вядома, калі ў групе трапіцца ву-чань, які не ўмее сканцэнтравана, перабівае ход думак іншых дзяцей, — такое паўтарэнне не дае добрых вы-нікаў. Бывае і так, што моцны вучань увесь час тлумачыць, паўтарае, а слабейшыя — толькі слухаюць. Але ж актыўнае паўтарэнне асабліва важ-нае для тых, хто не ўпэўнены ў сваіх ведах, хто слаба ведае прадмет. У такіх выпадках неабходна, каб бацькі ўмяшаліся, паралі дзецям, як лепш працаваць.

Практыка паказвае, што падрых-тоўка бывае больш паспяховая, калі рыхтуюцца не групай, а індывідуаль-на або ўдваіх. Пры падрыхтоўцы да экзаменаў па матэматыцы, напрыклад, вучань у думках аналізуе адказ тава-рыша, паўтарае доказ. А вось пры падрыхтоўцы літаратуры, гісторыі, ге-аграфіі, дзе аб'ём матэрыялу вялікі, лепей працаваць індывідуальна, ра-біць паметкі, выпіскі, адзначаць даты, паўтараць асобныя правілы. Гэта ак-тывізуе розныя віды памяці (зрока-вую, рухальную, слыхавую), і матэ-рыял лягчэй засвойваецца. А ў апош-ні дзень перад экзаменам можна паў-тарыць найменш ясныя раздзелы, праверыць сябе па білетах.

Дарэчы, бацькам немалаважна ве-даць, што паўтараць трэба не па біле-тах, а па тэмах, інакш немагчыма скласці для сябе цэлае ўяўленне пра той ці іншы раздзел пройдзенага.

І, нарэшце, пытанне, якое даты-чыць распарадку дня саміх бацькоў у час падрыхтоўкі да экзаменаў.

Нам даводзілася не раз назіраць та-кі малюнак. Субота або нядзеля, баць-кі дома, займаюцца сваімі справамі; грывіць радыёла, бабуля глядзіць тэ-лефільм, Сяргей з кнігамі прыткнуўся на ражку стала і, прытупваючы ў такт нагой, касавурыцца на тэлевізар. На-маю заўвагу, што вельмі шумна і Ся-рожа не можа ў такой абстаноўцы зай-мацца, бацька адказвае: «Няхай загар-тоўваецца, прывыкае працаваць у лю-бой абстаноўцы!»

Вядома, у такіх умовах якасць пад-рыхтоўкі будзе нізкая: пабочныя раз-дражняльнікі не даюць сканцэнтраван-ца, адцягваюць увагу.

Або такі выпадак. Дзіма ў пятніцу здаў экзамен па гісторыі. Бацькі едуць заводскім аўтобусам за горад. Хлопчык едзе з імі на суботу і нядзе-лю, пячэцца на пляжы, да дрыготкі купаецца ў рэчцы, есць усухамятку. І вось вынік такога непрудуманага ад-пачынку: Дзіма нечакана для настаў-нікаў і бацькоў атрымаў «тройку» на экзамене па хіміі. Але ж не ён быў у гэтым вінаваты!

Безумоўна, у дзень здачы экзамена вучню не трэба рыхтавацца да на-ступнага прадмета, бо нервовая сістэ-ма яго вельмі напружаная і патрабуе адпачынку. Але няхай ён адпачывае не ў душных залах кінатэатра або клу-ба і не на пыльнай танцпляцоўцы.

Г. ЦЭНЦЫПЕР,
кандыдат псіхалагічных навук.

НАШ ТАВАРЫШ ЖЭНЯ

Добрае слова пра добрых людзей

...Тады Яўгеніі было 18 гадоў. Збянтэжаная і баязлівая, пераступіла яна парог кабінета аддзела кадрў. Дзяўчыну назначылі спісчыкам вагонаў. Так пачалася працоўная біяграфія Яўгеніі Кудрыцкай.

Цяжка было спісчыку. 12 гадзін на нагах, кожны поезд трэба сустраць, размеціць па дакументах, нанесці мелавую разметку на вагоны. Але паяўлялася новая тэхніка, мянялася тэхналогія. З'явіліся пераносныя радыёстанцыі, усе аперацыі пачалі праводзіцца адначасова. Жэня добра асвоіла сваю работу, памагала тэхнічнаму канторшчыку, а неўзабаве і сама здавала экзамены на гэтую пасаду. Працавала спорна, хутка, акуратна. Але аднойчы задумалася: «А ці хопіць мне атэстата сталасці?» І добра разумела сама, што гэтага мала.

Жэня паступае на завочнае аддзяленне Беларускага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту. Амаль 6 гадоў сумяшчала вучобу і працу. Цяжка было, але дыпломны праект абаронены на выдатна. За гэтыя гады яна асвоіла работу дзяжурнага па парку і дзяжурнага па сартыровачнай горцы.

Калі Яўгенія Платонаўна прыйшла на стажыроўку на сартыровачную горку, дзе раней ніколі не працавалі жанчы-

ны, ёй казалі: «Гэта ж не жаночая работа, ты не справішся».

А некаторыя ўсміхаліся: «Ну што ж, паспрабуй, апячы крылы!»

Усяго было спачатку: і зрывы паяздоў з раскладу, і збоі ў рабоце, і вельмі стамлялася, і часам здавалі нервы. Але вопыт — справа нажыўная. Жэня даказала скептыкам, што і на гэтай рабоце можа паспяхова працаваць жанчына. А сартыровачная горка — гэта мозг, сэрца станцыі, самы напружаны і працаёмкі цэх, тут фармуецца паязды на чатыры напрамкі.

Неўзабаве да яе прыйшоў першы поспех — другое месца ў спаборніцтве, а затым і першае.

Знамянальнай падзеяй у жыцці Яўгеніі Платонаўны быў 1964 год, калі камуністы станцыі прынялі яе ў свае рады. Яна вывучыла работу дзяжурнага па станцыі, а з 1966 года працуе інжынерам станцыі.

Усю душу аддае працы Я. П. Кудрыцкай. Многія пачынанні, прапановы праводзяцца ў жыццё пры яе ўдзеле. А ў вольны час Жэня нястомны арганізатар мастацкай самадзейнасці, сама спявае ў хоры.

Ул. СТРИЖОУ,
дзяжурны па станцыі
Баранавічы — Цэнтр.

НОВЫ свет, поўны таямніц і нязведаных дарог, падхапіў мяне, закруціў у бесперапыннай мітусні і людскім клопаце. Іншы раз адчувала, што нечага моцна не хапае, шчымеела сэрца, але я не ведала, што гэты боль і ёсць любоў да родных мясцін, дзе прайшло дзяцінства. І вось я зноў у Зблянах. З тае пары, калі я апошні раз бачыла маю родную вёску, мінула

данна вярнуць пралацеўшыя гады.

Ішоў урок. У калідоры панавала цішыня. Я падышла да дзвярэй свайго класа і ледзь-ледзь прыадчыніла іх. На маёй парце ля акна сядзеў хлопчык з рыжымі, як агонь, валасамі і аблупленым носікам, увесь у рабаценні. Яго вочы былі шырока расплюшчаны, рот прыоткрыты, і, здаецца, кожны мускул твару быў падпарад-

НАСТАЎНИЦА ЛЮБІМАЯ МАЯ

шмат часу, старыя клёны ля белакаменнай царквы некалькі разоў мянялі свае ўборы. Вёска адбывалася, папрыгажэла, змяніла сваё аблічча. Я ішла па вуліцы і не пазнавала многіх прахожых. Ды і мяне рэдка хто пазнаваў. А дарога, між тым, прывяла да школы, дзе на-ранейшаму бурліла жыццё, нагадваючы мне маё дзяцінства. Дзіўна, але мне здавалася, што школа паменшала, класы не такія прасторныя: мабыць, гады сагнулі яе драўляныя плечы. А можа яна засталася такая, як і была, проста гэта я вырасла і глядзела на сваю старэнькую школу не вачыма маленькай дзяўчынкі, поўнымі радасці і захаплення, а вачыма дарослага чалавека, поўнымі ўдзячнасці і непамернага жа-

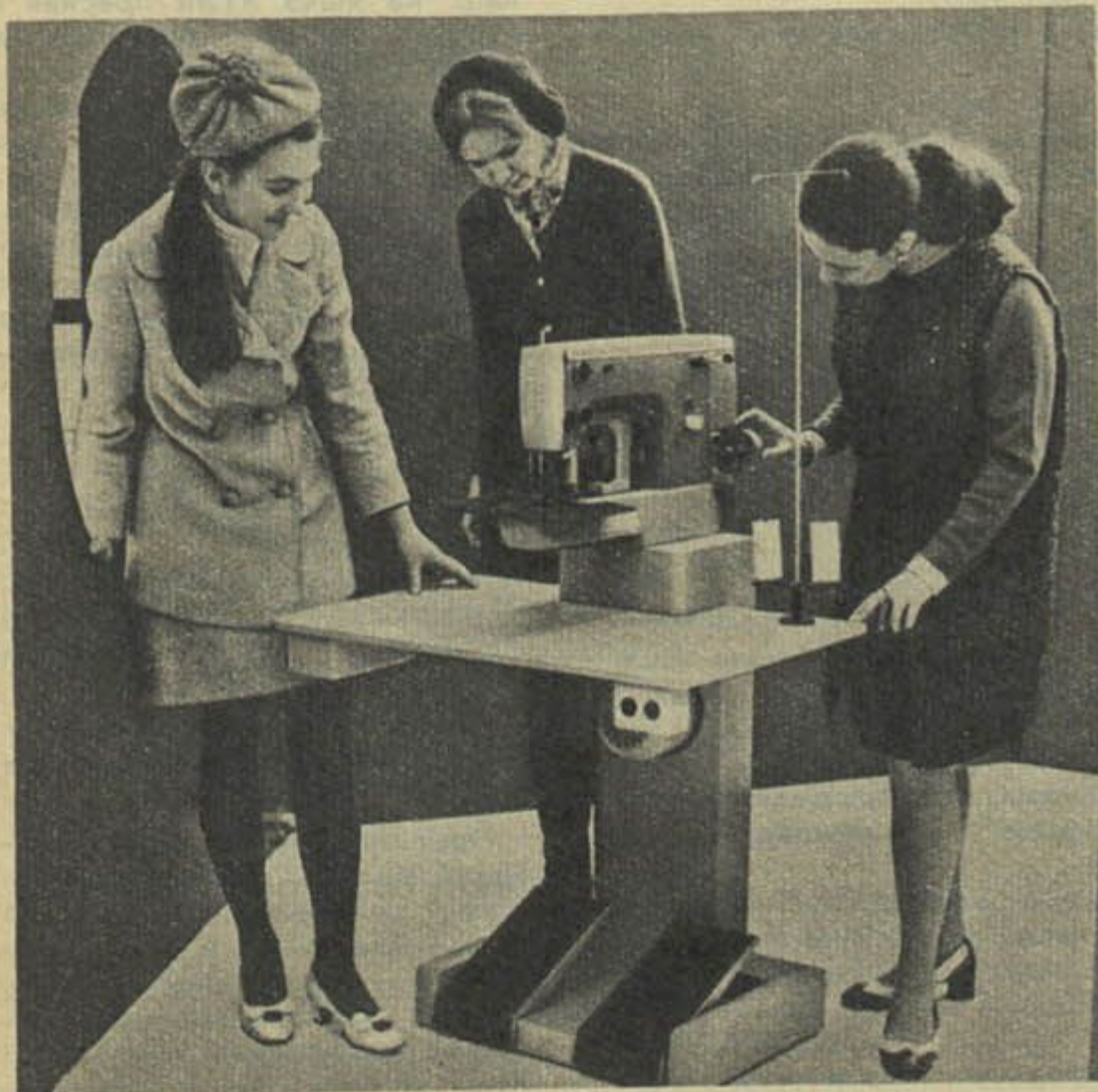
каваны голасу настаўніцы. Яна ціха ступала між парт і чытала Пушкіна: «Пока свободою горим, пока сердца для чести живы, мой друг...»

Калісьці гэтак жа і мы слухалі Кацярыну Астапаўну Лянэвіч на ўроках. Я стаяла і слухала, як мая настаўніца чытала Пушкіна. Хацелася адчыніць дзверы і расказаць дзецям, які слаўны чалавек вучыць іх... Сэрца маё перапаўняла пачуццём любові і ўдзячнасці. Настаўніца любімая мая...

Я хацела б, каб Кацярына Астапаўна прачытала гэтыя радкі ў дзень свайго нараджэння.

А. БЯРОЗКІНА.

г. Ліда.

ДЛЯ ДОМУ, ДЛЯ БЫТУ

На выстаўцы «Тэхніка, эстэтыка, прагрэс», якая адбылася ў Мінску.

Швейны паўаўтамат для аблямоўкі петляў і кішэнняў, створаны канструктарамі Аршанскага завода швейных машын і мастакамі-канструктарамі беларускага філіяла Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута тэхнічнай эстэтыкі.

Фота Ул. Лупейкі (БЕЛТА).

Гадзіннік маркі «Прамень» мы паспелі ўжо ацаніць за яго цудоўныя дзелавыя якасці: дакладны ход, надзейнасць, даўгавечнасць. Год ад году паляпшаецца і знешняе яго афармленне. Вельмі прыгожыя падарункавыя наборы: комплект з запанкамі і модным зялёнага золата квадратным гадзіннікам «Прамень 1814» — з календаром, арыгінальнымі стрэлкамі, без лічбаў. «Прамень 1815» — з цыферблатам, упрыгожаным рымскімі лічбамі. Добры падарунак жанчынам — «Прамень 1816», супрацьударны, з цэнтральнай секунднай стрэлкай, аўтападаздавом і календаром. Заводзіцца ён у працэсе эксплуатацыі.

САЛАТА СЯ СВІНЫХ НОЖАК

Старанна вымыць 2—4 свіныя ножкі, заліць 7—8 шклянкі халоднай вады і паставіць на моцны агонь. Як толькі вада закіпіць — пасаліць і дадаць 1—2 нарэзаныя морквіны, кавалачак сельдэрэю і 2—3 карэнчыкі пятрушкі. Варыць, пакуль мяса не зробіцца мяккае і не пачне лёгка аддзяляцца ад касцей. Звараныя ножкі выняць з бульёну і астудзіць. Аддзяліць мякаць, нарэзаць на палоскі і пакласці ў салатнік. Расцерці 5—6 зубкоў часнаку і заліць яго 3 лыжкамі воцату і 3—4 лыжкамі алею. Атрыманай сумессю заліць мяса. Выняць з бульёну моркву, нарэзаць яе на кружочкі ці брусочки і ўпрыгожыць салату.

БЛІНЦЫ З ГРЫБАМІ

Ачысціць і прамыць 300 г грыбоў. Дробна нарэзаць, пасаліць і крыху падсмажыць з 3—4 сталовымі лыжкамі тлушчу. Пасыпаць дробна пасечаным зяленівам пятрушкі і молатым чорным перцам.

Спячы блінцы і на кожны пакласці грыбную начынку. Згарнуць трубочкай, пасыпаць цёртым сырам і паліць 1 чайнай лыжкай разагрэтага масла. Паддаць гарачымі.

Можна паліць блінцы сумессю з 2—3 яек і $1\frac{1}{2}$ шклянкі малака і запячы ў гарачай духоўцы.

КУРЫЦА ТУШАНАЯ

Абсмажыць у $\frac{1}{2}$ шклянкі тлушчу падрыхтаваную тушку курыцы. Калі курыца раўнамерна падрумяніцца з усіх бакоў, пасаліць, заліць 2 шклянкі вару, пакласці нарэзаныя 1 морквіну, кавалачак сельдэрэю, 1 галоўку цыбулі, 1 лаўровы лісцік, 15—20 гарошын чорнага перцу і варыць на ўмераным агні.

Калі мяса будзе амаль гатова, дадаць да соку соус, прыгатаваны з 2—3 сталовых лыжак тлушчу, сталовай лыжкі мукі і сталовай лыжкі тамат-пюрэ, разведзеных 1 шклянкай сухога віна. Праз 10—15 мінут

выняць курыцу і паставіць у цёплае месца, а соус працерці праз сіта.

Падаць курыцу цэлай тушкай са светлым і цёмным гарнірам, напрыклад, з пловам і гарошкам, запраўленымі маслам, або са смажанай бульбай і морквай, прыпушчанай у масле. Можна падаць халоднай, з соусам з хрэну і салатай.

Гэткім спосабам можна прыгатаваць і тушаную гусь.

ЛІМОННЫ ТОРТ

У цёплай вадзе або ў малаце растварыць дрожджы і перамяшаць з мукой. Паставіць рошчыну на 1 гадзіну ў цёплае месца. Калі падыдзе, дабавіць яйка, цукар, масла або маргарын, усё перамяшаць і паставіць зноў, каб падышло.

Памыць лімон, насуха выцерці яго сурвэткай, нацерці на дробнай тарцы, выняць зярняты. Да працёртага лімоннага пюрэ дадаць цукар або цукровую пудру і добра расцерці.

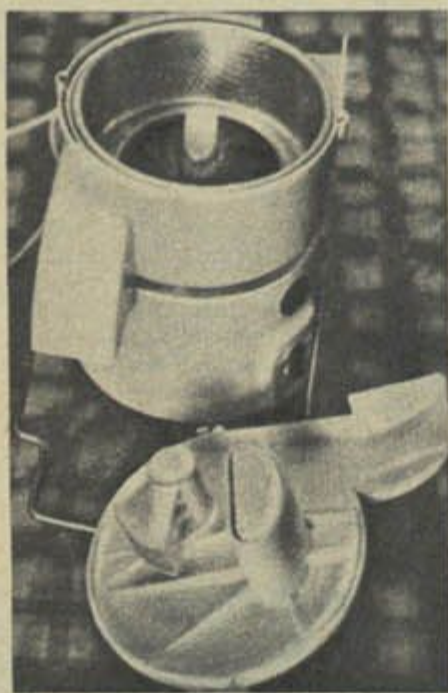
$\frac{2}{3}$ прыгатаванага цеста раскатаць на круглы праснак таўшчыняй 5—6 міліметраў і пакласці на бляху або вялікую патэльнію. На праснак пакласці лімонную начынку так, каб краі засталіся свабоднымі, змазаць іх яйкам. Рэшткі цеста раскатаць на яшчэ адзін праснак і накрыць ім начынку, шчыльна сціснуць краі абодвух праснакоў, каб на бляху не выцякала начынка. Верхні праснак пракалоць кончыкам нажа ў некалькіх месцах. Пасля 20-мінутнай расстойкі выпякаць торт 20—30 мінут пры тэмпературы 210—230°. Астуджаны торт ўпрыгожыць крэмам і кансерваванымі фруктамі.

Для торта вагою 1 кг — рошчына з 1 ст. лыжкі мукі, $\frac{1}{4}$ шклянкі малака, 50 г дрожджаў, у цеста — $1\frac{3}{4}$ шклянкі мукі, 1 яйка, 200 г масла або маргарыну, 1 ст. лыжка цукру. Начынка з 1 лімона і 1 шклянкі цукру.

Для 200 г крэму трэба 100 г масла і 4 ст. лыжкі згушчонага малака.

Прыгатаванне крэму: разгрэць масла ў каструлі да густыні смятаны і збіць яго да атрымання пышнай масы. Затым, не перастаючы збіваць, уліць у масла невялікімі порцыямі згушчонае малако і яшчэ збіваць 10—15 мінут.

ДЛЯ ДОМУ, ДЛЯ БЫТУ

Хочаце мець добры колер твару — піце соні. Свежы сок у хатніх умовах вы атрымаеце пры дапамозе сокавыціскальні «Журавінка». Вытворчасць гэтага прыбора асвоена на магілёўскім заводзе «Электрарухавік». За некалькі хвілін «Журавінка» наразае гародніну і фрукты на кавалачкі і выціскае сок. Адходы дзякуючы спецыяльнаму прыстасаванню выкідаюцца механічна. Сёлета спажывец атрымае 100 тысяч «Журавінак».

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ЮРЫСТА

Я нарадзіла і выгадала 7 дзяцей. Мне 60 гадоў. Раней я працавала ў калгасе, а апошнія восем гадоў — сезонная рабочая саўгаса. Ці належыць мне пенсія па старасці і ў якім размерзе?

Пружанскі раён.

Н. КУЧУК.

Так, належыць. Рабочым і служачым, у якіх няма неабходнага стажу работы (у дадзеным выпадку 15 гадоў), пенсіі па старасці назначаюцца ў размерзе, прапарцыянальным наяўнаму стажу, але не менш чвэрці поўнай пенсіі. Гэтыя пенсіі назначаюцца пры наяўнасці наступных умоў:

калі яны (пенсіянеры) у перыяд работы дасягнулі ўзросту, які дае права на пенсію;

калі яны працавалі не менш пяці гадоў;

калі непасрэдна перад зваротам за пенсіяй работа працягвалася не менш 3 гадоў. У гэтым трохгадовым перыядзе дапускаюцца перапынкі ў рабоце, якія не павінны перавышаць у агульным ліку шасці месяцаў;

калі звярнуліся за пенсіяй у перыяд работы або не пазней месячнага тэрміну з дня спынення работы.

Я працавала загадчыцай вытворчасці на Іванаўскім заводзе сухога абястлушчанага малака і масла. У маі 1970 года атрымала водпуск па цяжарнасці і родах. Пасля заканчэння гэтага водпуску адміністрацыя прадставіла мне дадатковы водпуск без захавання заробтнай платы да 1 мая 1971 года — да дасягнення дзіцем дзесяцімесячнага ўзросту.

У лютым 1971 года маю пасаду ліквідавалі. Якая работа мне будзе прадастаўлена пасля заканчэння водпуску?

г. Іванава.

Г. ЛУКАШЭВІЧ.

Згодна з артыкулам 73 Асноў заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб працы, не дапускаецца звальнення цяжарных жанчын, а таксама маці, якія кормяць грудзямі, і жанчын, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года, апрача выпадкаў поўнай ліквідацыі ўстановаў, прадпрыемстваў, арганізацый. Тады дапускаецца звальненне з абавязковым іх працаўладкаваннем.

Паколькі, паважаная Ганна Іванаўна, Ваша пасада ліквідавана, адміністрацыя абавязана будзе пасля заканчэння Вашага водпуску прадставіць Вам іншую прыдатную работу. Якія іншыя прыдатныя работы ёсць на заводзе — нам меркаваць цяжка.

А. ХВАСТОУ,

кандыдат юрыдычных навук.

РУМЫНСКІЯ МІНІАЦЮРЫ

КАМУ ШТО...

— Наступны танец вы танцуеце са мною?
— Ах, наступны я ўжо абяцала. Але я пазнаёмлю вас з маёй сяброўкай, вельмі прыгожай дзяўчынай.
— Але я не жадаю танцаваць з прыгожай дзяўчынай, я хачу танцаваць з вамі!

У АДВАКАТА

— Што б вы хацелі атрымаць пасля скасавання шлюбу?
— Зрабіце так, калі ласка, каб мне застаўся машына, дзеці і муж!

ПАМІЖ НАМІ, МУЖЧЫНАМІ

— Скажы, твая жонка ўсё такая ж прыгожая, як і дваццаць гадоў назад?
— Так. Толькі зараз гэта каштуе мне ўдвая даражэй.

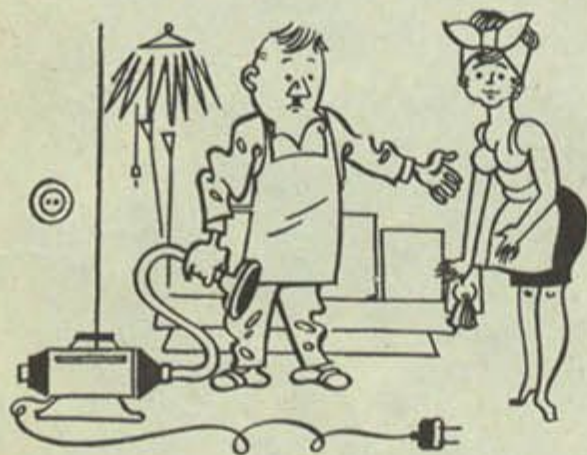
У ВАКЗАЛЬНЫМ РЭСТАРАНЕ

— Афіцыянт, я дзесяць хвілін жую і не магу праглынуць гэта мяса, яно такое цвёрдае!
— Жуйце спакойна, не спяшайцеся: ваш цягнік спазняецца на дваццаць хвілін.

ЛЯ ТЭЛЕФОННАЙ БУДКІ

— Паненка! Вы размаўляеце цэлую гадзіну, а сёння такі холад!
— Чаго вы хвалюецеся? Я цёпла апранута.

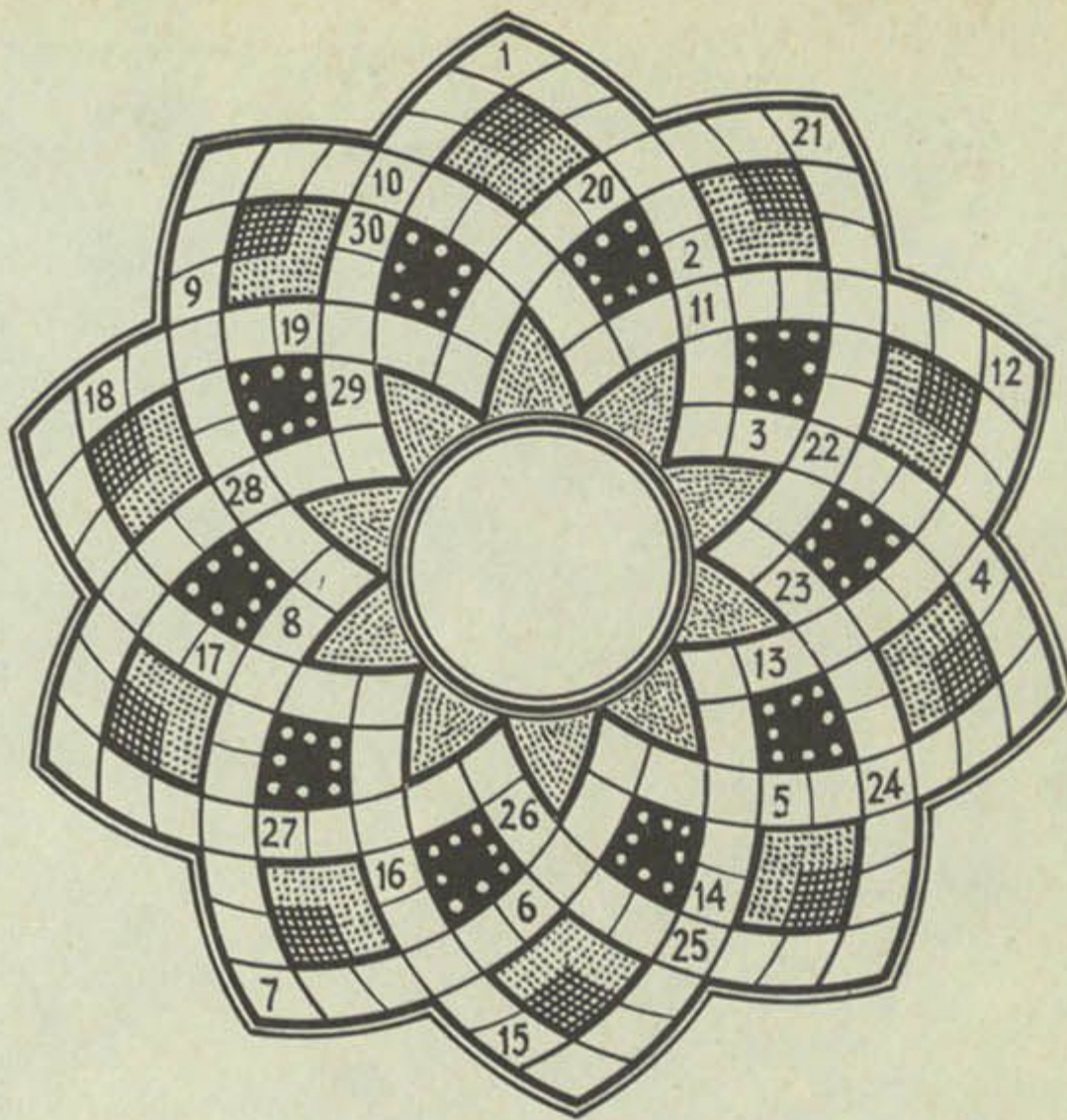

АДНО МАЛЕНЬКАЕ «АЛЕ»

Муж. Я пачысціў дыван, канапу і нават усю нашу бібліятэку. Нічога не забыў.
Жонка. Акрамя аднаго: уключыць пыласос.

ШЛЮБ З ПЕРСПЕКТЫВАЙ

— Зразумейце матчына сэрца! Я ніколі не разлучуся з маёй дзяўчынкай!
— Супакойцеся: месяцы праз тры-чатыры я вярну вам яе назад.

ЧАЙНКРАСВОРД

1. Відны дзеяч міжнароднага жаночага руху. 2. Опера 3. Паліяшвілі. 3. П'еса К. Чорнага. 4. Вядомая савецкая гімнастка. 5. Паэма П. Глебкі. 6. Савецкая паэтэса, аўтар паэмы «Зоя». 7. Опера Д. Вердзі. 8. Беларуская паэтэса. 9. Музычны твор для клавійных інструментаў. 10. Знатная трактарыстка, арганізатар першай жаночай трактарнай брыгады. 11. Сельскагаспадарчая прафесія. 12. Тонкая тканіна. 13. Малочны прадукт. 14. Опера С. Манюшкі. 15. Персанаж аперэты Г. Мілюціна «Пачалунак Чаніты». 16. Група музыкантаў. 17. Вядомая лётчыца, Герой Савецкага Саюза. 18. Рака ў СССР. 19. Графічны ўзор. 20. Твор Я. Скрыгана. 21. Паўднёвы вечназялёны хмызняк з чырвонымі, ружовымі або белымі кветкамі. 22. Тканіна. 23. Спартыўны інвентар. 24. Паэма Я. Коласа. 25. Опера С. Рахманінава. 26. Агародная расліна. 27. Першая ў свеце жанчына — прафесар. 28. Спадарожнік Сатурна. 29. Кругавая дарожка для велогонцаў. 30. Літаратурны жанр.

Склалі Тамара і Рыгор ЯКУШЫ.

На першай старонцы вокладкі: ля Холмскіх варот цішыня...
Фота Ул. Вяхоткі.

На чацвёртай старонцы вокладкі: у руках умельцаў саломка, гліна, дрэва ператвараюцца ў арыгінальны беларускія сувеніры.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. М. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-
НАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА,
В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці—32-38-14, аддзелаў сельскай гаспадар-
кі і культуры—32-38-24.

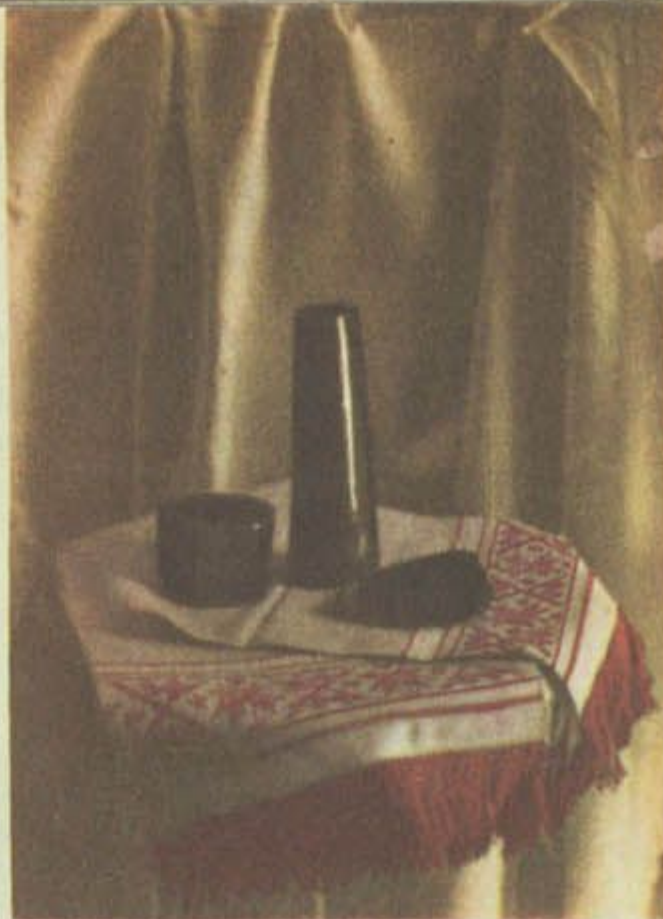
Мастацкае афармленне Ю. Ул. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 10205. Здадзена ў набор 1/IV-71 г. Падпісана да дру-
ку 23/IV-71 г. Друка. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва
ЦК КП Беларусі. Мінск. Цана 15 кап. Дадатак—выкрайка.
Тыраж 394 796 экз. Зак. 168.

Цана 15 кап.

74995

